

Aktorski i partnerski efekti strategija životnih puteva na zadržavanje i preotimanje partnera

Turčić, Matija

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:233570>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Diplomski studij psihologije

Matija Turčić

**Aktorski i partnerski efekti strategija životnih puteva na zadržavanje i
preotimanje partnera**

Diplomski rad

Rujan 2019.

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Diplomski studij psihologije

Matija Turčić

**Aktorski i partnerski efekti strategija životnih puteva na zadržavanje i
preotimanje partnera**

Diplomski rad

Mentor: dr. sc. Igor Kardum, red. prof.

Rujan, 2019.

IZJAVA

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad izradio samostalno, znanjem stečenim na Odsjeku za psihologiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci, služeći se navedenim izvorima podataka i uz stručno vodstvo mentora dr. sc. Igora Karduma, red. prof.

Rijeka, rujan 2019.

Sažetak

Cilj ovog rada je ispitati odnos između teorije životnih puteva, ponašanja zadržavanja i preotimanja partnera. U provedenom istraživanju korišten je APIM (eng. Actor-Partner Interdependence Model) kako bi se ispitali aktorski i partnerski efekti životne strategije na ponašanja zadržavanja i preotimanja partnera. U istraživanju je sudjelovalo 186 heteroseksualnih parova u dobnom rasponu od 18 do 35 godina. Hipoteza da će se osobe koje u većoj mjeri koriste sporu životnu strategiju manje upuštati u ponašanja preotimanja partnera od osoba koje se manje ponašaju u skladu sa sporom životnom strategijom je potvrđena. S druge strane, hipoteza da će osobe koje koriste sporu životnu strategiju imati više ponašanja s ciljem zadržavanja partnera nije potvrđena na globalnoj razini, no u nekim od testiranih modela je potvrđeno da osobe sa sporom životnom strategijom koriste više ponašanja zadržavanja partnera koja se zasnivaju na pružanju koristi. Takav obrazac pronađen je i na razini pojedinačnih kategorija ponašanja, gdje se pokazalo da u pojedinim modelima postoji povezanost brze životne strategije i ponašanja koja pripadaju u kategoriju ponašanja koja nanose štetu, te spore životne strategije i ponašanja iz kategorije pružanja koristi. Pokazalo se da je strategija životnih puteva povezana sa svim kategorijama ponašanja iz upitnika kojim su mjerena ponašanja zadržavanja partnera i na pojedinačne čestice iz inventara preotimanja partnera. Unatoč izostanku nekih očekivanih efekata, generalni obrazac dobiven istraživanjem govori da osobe koje imaju sporiju životnu strategiju koriste zadržavanje partnera zasnovano na pružanju koristi, a osobe koje imaju bržu životnu strategiju koriste ponašanja nanošenja štete kao primarnu strategiju zadržavanja partnera. Dobiveni su i partnerski efekti koji govore u istom smjeru. Ako je strategija životnih puteva partnera sporija, osoba koristi zadržavanje temeljeno na pružanju koristi.

Ključne riječi: teorija životnih puteva, aktorski efekt, partnerski efekt, preotimanje partnera, zadržavanje partnera, ponašanja nanošenja štete, ponašanja pružanja koristi.

Summary

The aim of this study was to examine the relationship between life history theory, mate retention behaviours and mate poaching. In the present study APIM (Actor-Partner Interdependence Model) was used to determine actor and partner effects of life history on mate retention and mate poaching. 187 heterosexual couples aged 18 to 35 participated in this study. The hypothesis that people who use slower life history strategy also have less partner poaching behaviours than the people who behave less in accordance with slow history strategy was confirmed. On the other hand, the hypothesis that people who use slower life history strategy also use more mate retention behaviours was not confirmed on global level, but in some of tested models it was confirmed that people who use slow life history strategy also use more mate retention behaviour based on benefit provisioning. This kind of pattern was also found on the level of individual behaviour, where some models have shown connection between slow life history strategy and behaviours included in benefit provisioning category, and also between fast life history strategy and behaviours included in cost inflicting category. Relation between life history strategy and every behaviour category included in questionnaire used to measure mate retention behaviours, and also with items from mate poaching inventory, was shown. Despite the absence of some expected effects, general pattern shows that people who have slow life history strategy primarily use benefit provisioning mate retention tactics, and people who have fast life history strategy primarily use cost inflicting behaviours mate retention tactics. There were also partner effects which show that if the persons' partner uses slow life history strategy, person itself uses benefit provisioning mate retention tactics.

Key words: life history theory, actor effect, partner effect, mate poaching, mate retention, cost infliction behaviour, benefit provisioning behaviour.

Sadržaj

1. Uvod	1
1.1 Teorija životnih puteva	2
1.2 Razlozi za preotimanje partnera	5
1.3 Razlozi za ponašanja zadržavanja partnera	8
1.4 Karakteristike osoba koje koriste pojedine strategije zadržavanja partnera	10
1.5 Dosadašnji smjer istraživanja	11
1.6 Aktorsko-partnerski model međuzavisnosti	13
1.7 Razlozi za korištenje APIM-a	14
2. Metoda	16
2.1 Ispitanici	16
2.2 Instrumentarij	16
2.3 Postupak	18
3. Rezultati	19
4. Rasprava	31
5. Zaključak	37
6. Literatura	39

1. Uvod

Psihologija ličnosti razvila se i procvjetala u zapadnjačkom filozofsko-političkom okruženju individualizma, odnosno vjerovanja da su sve osobe jedinstvene i važne. Ipak, individualistička perspektiva dovodi do svojevrsnog paradoksa koji govori da se ljudi unatoč svojem individualizmu ne razlikuju puno jedni od drugih, štoviše istraživanja su pokazala da će različiti ljudi prihvatiti iste, jednolične i standardizirane izvještaje o osobnosti kao precizne opise sebe (Winter i Barenbaum, 1999). Lako je naslutiti da predmet istraživanja psihologije ličnosti nije lako definirati, a još ga je teže mjeriti. Nakon mnogih pokušaja definiranja koji su se ticali toga što psihologija ličnosti zapravo jest i čime bi se trebala baviti, te ekstrema koji su govorili da ličnost zapravo ne postoji nego je ljudsko ponašanje u potpunosti određeno situacijom, evolucijska teorija ponudila je nov, i za istraživanja plodonosan teorijski okvir koji bi mogao riješiti pitanja poput što je i što mjeri psihologija ličnosti. Integracija s evolucijskom teorijom mogla bi poboljšati teorije ličnosti tako da generira originalne predikcije o mehanizmima koji upravljaju ličnošću (Figueredo, Gladden, Vasquez i Wolf, 2009). Uklapanje u evolucijski okvir omogućava raspravljanje o ponašanju u terminima cijena i dobiti, pri čemu cijene smanjuju vjerojatnost uspješne reprodukcije, dok ju dobiti povećavaju (McKibbin, 2014). Postoje mnoge teorije koje nastoje objasniti postojanje varijacija u ljudskoj ličnosti. Neke od njih spadaju u teorije selektivne neutralnosti koje unutar evolucijskog teorijskog okvira pretpostavljaju da varijacije u crtama ličnosti proizlaze iz varijacija u okolišu jedinki. S druge strane, teorije adaptivne važnosti smatraju da su određene crte ličnosti, konkretno petofaktorski model ličnosti, evoluirale jer su one centralne karakteristike adaptivnog krajolika u kojem su ljudi evoluirali, a razlike u crtama ličnosti predstavljaju distinktivne adaptivne strategije koje jedinkama služe za preživljavanje. Dokaz tome je taj da neke od njih, posebice ugodnost i savjesnost, koreliraju sa sniženim mortalitetom (Guidice, Gangestad i Kaplan, 2015). Postoje još i teorije selekcije koje pretpostavljaju da selekcija koja se temelji na frekvenciji pojedinih crta ličnosti u populaciji nudi najbolji teorijski okvir za razumijevanje interpersonalnih razlika (Figueredo, Sefeck, Vasquez, Brumbach, King i Jacobs, 2015). Drugim riječima, ova teorija selekcije pretpostavlja da se bihevioralni polimorfizam događa u trima uvjetima i to kada ista vrsta koristi različite resurse iz okoline, kada se dimorfni spolovi iste vrste prilagođavaju okolini na različite načine, te kada se razlike u populaciji nasljeđuju i dolaze do izražaja u različitim ekološkim okolinama u kojima organizmi koriste različite okolišne niše kako bi se prilagodili (Figueredo i sur., 2015). Najranija definicija sposobnosti prilagodbe (eng.

inclusive fitness) je ona Hamiltonova (Hamilton, 1964) a ona definira prilagodbu kao sposobnost jedinke da producira druge odrasle jedinke nakon što su njen okoliš i ona sama izmijenjeni na neki način.

1.1 Teorija životnih puteva

Možemo reći da teorija životnih puteva govori o strateškoj alokaciji energetske i materijalne resurse između različitih komponenata prilagodbe (Figueredo i sur., 2006). Rushton (1994) navodi da je životna povijest genetski organiziran skup ponašanja koja su evoluirala na koordinirani način s ciljem alociranja energije u preživljavanje, rast i reprodukciju. Ona ujedno spada u teorije koje pretpostavljaju da se razlike u ličnosti diferenciraju ovisno o proporciji neke crte ličnosti u populaciji. Teorija životnih puteva je evolucijska teorija srednje razine, koja je derivirana iz generalne evolucijske pretpostavke. Originalno su teoriju razvili MacArthur i Wilson 1967. godine i ona opisuje proces alokacije ukupnih energetske i materijalne resurse između somatskog truda reproduktivnog truda (Figueredo, Vasquez, Brumbach i Schneider, 2004). Pojam somatski trud odnosi se na resurse koji su usmjereni na preživljavanje organizma kao individue, dok se reproduktivni trud odnosi na resurse koji su usmjereni na produkciju novih jedinki koje imaju ulogu prenošenja roditeljevih gena (Figueredo i sur., 2006). Reproductivni trud sastoji se od truda usmjerenog na parenje, koji je definiran kao resursi usmjereni pribavljanju i zadržavanju seksualnih partnera, roditeljskog truda, koji je definiran kao resursi usmjereni na osiguravanje preživljavanja potomstva te nepotističkog truda, koji se definira kao resursi usmjereni na preživljavanje genetskih rođaka (Figueredo i sur., 2004). Trud usmjeren na parenje ujedno definira jedan kraj kontinuuma reproduktivnog truda, dok roditeljski i nepotistički trud zajednički definiraju drugi (Figueredo i sur., 2006). Shodno tome, možemo definirati dva pola, a pripadnost svakom od tih polova određena je količinom roditeljskog ulaganja. Na jednom od ta dva pola nalaze se r-selektirane vrste koje ulažu više resursa u reprodukciju, dok se na drugom nalaze K-selektirane vrste koje ulažu više u dugovječnost jedinki i preživljavanje potomaka (Figueredo i sur., 2004). Na taj način dobiva se r/K kontinuum koji predstavlja kovarirajući raspon reproduktivnih uzoraka ponašanja koji su povezani s crtama životne povijesti kao što su plodnost i roditeljsko ulaganje. Krajevi ovog kontinuuma nalaze se na ekstremnoj r strategiji i ekstremnoj K strategiji (Figueredo i sur., 2006). Primjer ekstremne r strategije je maksimalan izdanak oplođenih jajnih stanica i nepostojanje roditeljske brige, dok je primjer ekstremne K strategije

minimalna stopa rađanja i elaborirana roditeljska skrb. Korištenje K strategije zahtijeva kompleksnije živčane sustave i veći mozak (Rushton, 1994). Teorija životnih puteva predičira da, kada su sve druge stvari jednake, vrsta koja živi u nestabilnim i nepredvidivim uvjetima ima tendenciju evoluirati klastere r-selektiranih crta povezanih s visokim stopama reproduktivnosti, niskim roditeljskim ulaganjem i kratkim vremenom između pojedinih generacija (Figueredo i sur., 2006). Pri tome se nestabilnost kao karakteristika okoliša odnosi na visoku fluktuaciju količine hrane, dok se nepredvidivost odnosi na velik broj potencijalnih predatora u okolini jedinke. S druge strane, vrste koje žive u stabilnim i prediktabilnim okolinama imaju tendenciju razviti klastere K-selektiranih crta koje su povezane s niskim stopama nataliteta, visokim roditeljskim ulaganjem i dugim vremenom između generacija. Prema teoriji životne povijesti, svaki organizam koji nastoji maksimizirati svoju mogućnost prilagodbe suočen je s kompromisom između ženske fertiliteti i stope preživljavanja potomaka (Strassmann i Gillespie, 2002). Evolucijski gledano, ako vrsta živi u nestabilnim uvjetima za nju je adaptivnije imati više potomaka jer svaki potomak nosi jedinstvenu kombinaciju gena, a s više kombinacija gena povećava se mogućnost adaptivnih karakteristika u generaciji potomaka. S druge strane, ako su uvjeti stabilni, tada velik broj potomaka sa sobom nosi i puno genetskih kombinacija koje će se izraziti na, za preživljavanje, nepovoljan način (Rushton, 1994). Dakle, ako su u okolišu u kojem jedinke žive izvori mortaliteta uglavnom eksternalni tada se one selekcioniraju na način da manje koriste spore životne strategije, dok okoliši u kojima prevladavaju internalni uzroci mortaliteta poput starenja čine suprotno i selekcioniraju jedinke na način da one uglavnom koriste spore životne strategije (Figuedo i Wolf, 2009). Na taj način dobiva se kompromis čiji je osnovni princip taj da je adaptivno ulagati u već postojeće potomke dok se vjerojatnost prilagodbe ulaganjem ne izjednači s vjerojatnosti prilagodbe u slučaju da su resursi bili uloženi u razmnožavanje. Ovaj ovaj princip naziva se kompromis između kvalitete i kvantitete potomaka i čini se da je optimalni nivo roditeljskog ulaganja obično niži od nivoa koji je potreban za maksimalnu kvalitetu potomaka (Guidice, Gangestad i Kaplan, 2015).

Zbog već navedenih skupina ponašanja koje su povezane s razmnožavanjem, strategija životnih puteva utječe i na karakteristike obitelji, individualne karakteristike jedinke, karakteristike populacije i karakteristike socijalnog sistema u kojem jedinka živi (Rushton, 1984). Obitelji organizama koji koriste r strategiju u pravilu imaju veći broj potomaka po generaciji, visoke stope infantilnog mortaliteta te već spomenute nisko roditeljsko ulaganje i kratko vrijeme

između generacija nego što je to slučaj kod obitelji koje koriste brzu strategiju. Ako govorimo o individualnim karakteristikama organizama tada oni koji su selektirani na način da koriste brzu strategiju imaju bržu stopu sazrijevanja, raniju seksualnu reprodukciju, kraći život, manje tijelo, viši reproduktivni trud, višu iskorištenost energije i nižu inteligenciju od organizama selektiranih na način da koriste sporu strategiju. Populacije koje koriste brzu strategiju su oportunistički iskorištavači okoliša s velikim varijacijama u veličini populacije i visokom razinom kompeticije unutar populacije. Korisnici spore strategije konzistentno iskorištavaju svoj okoliš, nemaju velike varijacije u veličini populacije i kompeticija unutar vrste je manja nego kod organizama koji koriste r strategiju. Karakteristike socijalnog sustava su kod prvih takve da postoje nizak stupanj socijalne organizacije i nizak stupanj altruizma između jedinki, dok kod vrsti evoluiranih na način da koriste sporu životnu strategiju postoji visok stupanj socijalne organizacije i viši stupanj altruističnih ponašanja (Rushton, 1984). Isti autor (1984) navodi da su vrste samo relativno korisnici brzih ili sporih strategija pa tako na primjer zečevi koriste sporu strategiju u usporedbi s ribama, ali brzu strategiju u usporedbi s ljudima. Kod ljudi su vidljive ekstenzivne varijacije unutar vrste u parametrima teorije životnih puteva kao što su godine rođenja prvog djeteta, ukupni fertilitet i roditeljsko ulaganje u djecu (Nettle, 2010). Takve varijacije odraz su adaptivnih odgovora, producirane zbog fenotipske plastičnosti, na lokalne ekološke uvijete (Quinlan, 2007).

Ipak, možemo reći da ljudi uglavnom koriste sporu životnu strategiju a tako primijenjen r/K kontinuum na ljudskoj populaciji naziva se diferencijalna K teorija. Tvrdnja da ljudi uglavnom koriste sporu strategiju može se potkrijepiti ako kažemo da ljudi imaju nekoliko karakteristika koje su distinktivne. Pa tako do reprodukcije kod ljudi dolazi dosta kasno u njihovom životu, razdoblje djetinjstva predstavlja dug period ranjivosti, a kod ljudi postoji i dug životni vijek u postreproduktivnom razdoblju koji se očituje u menopauzi (Guidice, Gangestad i Kaplan, 2015). Rushton (1984.) navodi da su ljudi serijom adaptacija postali najučestaliji korisnici spore životne strategije. Isto kao i kod drugih organizama, ako osoba koristi ponašanja s K pola r/K kontinuuma tada ulaže puno svoje energije i resursa u svoje potomke, dok ako koristi ponašanja s r pola kontinuuma tada producira puno potomaka no ne ulaže dodatne resurse u njih (Rushton, 1985). Rast i razvoj koji su rezultat ulaganja naziva se utjelovljeni kapital. Taj utjelovljeni kapital ulaže se u buduću reprodukciju (Guidice, Gangestad i Kaplan, 2015). Diferencijalna K teorija predicira kovarijaciju različitih varijabli s korištenjem sporih ili brzih strategija. Neke od varijabli koje se stavljaju u vezu s korištenjem specifičnih skupina ponašanja s različitih dijelova r/K kontinuuma

su inteligencija, reproduktivne strategije, brzina sazrijevanja, roditeljska skrb i trajanje života (Templer, 2008). Templer (2008) također navodi da K-super faktor koji se dobiva faktorskom analizom prediće ishod ispitanika na varijablama kao što su koeficijent inteligencije, stopa nataliteta, smrtnost djece, zaraženost HIV-om i očekivani životni vijek. Istraživanje provedeno u različitim četvrtima Engleske također govori u tom pravcu. Nettle (2010) je proveo istraživanje u kojem je dobiveno da stanovnici engleskih četvrti koje su deprivirane od resursa ranije imaju djecu, tu djecu majke ujedno kraće doje, a njihova porođajna težina je manja. Nadalje, u istom istraživanju je dobiveno da djeca iz siromašnijih četvrti rjeđe žive s ocem, te u dobi od pet godina postižu slabije rezultate na testovima koji mjere verbalne kognitivne sposobnosti. Efekt slabijih rezultata na testu kognitivnih sposobnosti djelomično je pod medijacijskim utjecajem varijabli dobi roditelja i roditeljskog ulaganja (Nettle, 2010), što znači da roditeljsko ubrzavanje života ima za posljedicu slabiji razvoj njihove djece. Iako istraživanja često uspoređuju utjecaj životne strategije na neke ishodne varijable između različitih dijelova svijeta, navedeno istraživanje je pokazalo da su razlike moguće čak i između različitih četvrti u istoj državi. Osim varijabli koje su korištene u navedenom istraživanju, korištenje određene životne strategije organizira ponašanja i u mnogim drugim domenama, uključujući domene sklonosti preuzimanja rizika, samoregulacije, agresivnosti, sklonosti traganju i parenja (Guidice, Gangestad i Kaplan, 2015).

1.2 Razlozi za preotimanje partnera

Evolucijski psiholozi smatraju da ljudsko odlučivanje i sklonost riskiranju treba promatrati u specifičnim domenama evolucijski važnih rizika i njihovu manifestaciju u čovjekovom modernom okruženju. Valja napomenuti da postoje određene spolne razlike u teoriji životnih puteva ovisno o spolu, baš u domeni odlučivanja i preuzimanja rizika. Druge životinjske vrste evoluirale su na način da su muške jedinke sklonije preuzimanju rizika i intraseksualnom nasilju. Kod ljudi je ta razlika između muških i ženskih jedinki nešto manja zbog postojanja relativno visokog roditeljskog ulaganja od strane muškaraca (Kail, 2002). Također, ako govorimo o sklonosti preuzimanju rizika iz perspektive teorije životnih puteva, ljudi percipiraju rizike i rade rizične izbore ravnajući se prema ciljevima i rokovima u životu (Wang, Kruger i Wilke, 2009). Isti autori (2007) su, baveći se proučavanjem preuzimanja rizika u kontekstu teorije životne povijesti, razvili sustav evolucijski relevantnih domena u kojima ljudi mogu preuzimati rizik. Te domene su: unutargrupna kompeticija, međugrupna kompeticija, domena okolišnih izazova, domena traganja

za hranom, alokacija resursa, parenje i reprodukcija. Tako postavljene domene preuzimanja rizika reflektiraju različite tipove rizika s kojima su se ljudi susretali tokom svoje evolucijske povijesti. U domeni parenja, seksualni odnosi izvan primarnog para nose rizike od napuštanja partnera i spolno prenosivih infekcija. Osim toga, prevareni partneri mogu postati nasilni, a prevara može završiti fatalno za osobu koja je varala ili treću stranu (Kruger, Wang i Wilke, 2007). Razlozi zbog kojih se osobe upuštaju u ovaj oblik seksualnog ponašanja raznoliki su i mogu imati svoje korijene u jednostavnoj potrebi za seksualnom raznovrsnošću, uzbuđenjem i osobnim rastom, ali i situacijskim faktorima kao što je partnerova tolerancija na afere, te želja za osvetom (Schmitt i Buss, 2001). Ipak, isti autori navode da su lako vidljive potencijalne dobiti koje osoba dobiva prevarom. Za muškarce je to prijenos više gena u iduću generaciju, dok je kod žena situacija nešto drugačija i one zbog većeg roditeljskog ulaganja ne mogu profitirati od prevare na isti način kao i muškarci. Žene profitiraju od prevare na način da u dobivaju bolji genetski materijal, a istraživanja govore u prilog tome jer pokazuju da se frekvencija potraga za kratkoročnim vezama povećava kada su žene u najplodnijim danima. Buss (2000) navodi da je spol koji ulaže više u potomstvo selektivniji prilikom odabira partnera baš zbog toga što su potencijalne cijene za krivo odabranog partnera za taj spol veće. Nadalje, isti autor (2000) navodi da su neki od kriterija po kojem taj spol bira partnere dobar genetski materijal i spremnost partnera na ulaganje u potomstvo. Istraživanja to i potvrđuju jer pokazuju da manji ali bitan postotak djece ima genetski materijal različit od svojih navodnih očeva. Ta hipoteza naziva se hipoteza boljih gena i osim nje postoje još neke koje opisuju zašto se spol koji više ulaže u potomstvo upušta u ponašanja prevare. Jedna od njih je hipoteza gomilanja resursa koja pretpostavlja da spol s većim roditeljskim ulaganjem može mijenjati seks za resurse. Za očekivati je i da će se spol s većim roditeljskim ulaganjem upuštati u intraseksualnu kompeticiju oko uparivanja s partnerom koji će moći uložiti više resursa u potomstvo. Postoje još i dvije hipoteze koje se odnose na korištenje seksualnih odnosa kako bi se zamijenio primarni partner: hipoteza isključenja partnera i hipoteza zamjene partnera boljim (Buss, 2000). Razmjeri prevare su toliki da Schmitt i suradnici (2004) navode da se u barem 70% tradicionalnih kultura događaju povremeni izvanbračni seksualni odnosi, dok se u modernim društvima postotak nevjere u vezama kreće od 20 do 75% ovisno o dobi, tipu i trajanju veze. Kruger, Wang i Wilke (2007) navode da postoje dokazi da se određeni muškarci specijaliziraju u specifičnoj strategiji parenja koja se temelji na seksualnim odnosima sa što većim brojem partnerica. Slično tome, Schmitt i suradnici (2004) navode da se preotimanje partnera izdvaja kao

specifična strategija koja ima svoje jasne odrednice. Ona je definirana kao ponašanje koje je usmjereno privlačenju nekoga tko je već u vezi (Schmitt i Buss, 2001). Neka od takvih ponašanja su usmjerena na privlačenje partnera za kratkoročne veze i nakon tih veza osoba se vraća svom prvobitnom partneru, dok su druga usmjerena na privlačenje već romantično zauzete osobe i formiranju nove dugoročne veze s njom. Buss (2000) navodi da su preferencije prema karakteristikama partnera različite upravo ovisno o ta dva tipa romantične veze. Osim nalaza da muškarci i žene traže različite karakteristike kod partnera neovisno o tipu veze, pokazalo se da generalno gledano muškarci za kratkoročne veze zahtijevaju niži nivo određene karakteristike nego žene. Takvi nalazi govore u prilog tome da je spol koji je biološki predisponiran većem ulaganju u potomstvo ujedno i onaj koji je rigorozniji prilikom selekcije partnera. Slični rezultati se dobivaju i u obrnutom slučaju. Ako se promatraju karakteristike koje odbijaju ljude od parenja s nekom osobom žene i tada iskazuju veću diskriminativnost prilikom odabira partnera. Preotimanje partnera kao reproduktivna strategija ima određene specifičnosti u usporedbi s reproduktivnim strategijama koje privlače partnere koji nisu u vezi. Prvo, osoba koja pokušava preoteti partnera ima veću vjerojatnost da će biti odbijena od osobe koja nastoji privući partnera koji nije u vezi. Drugo, ponašanja krađe partnera mogu rezultirati osjećajima stresa, krivnje i samo degradacije kod osobe koja ih pokušava, ali i kod osobe koja je nevjerna svojem partneru ili partnerici. Naposljetku, činovi prevare mogu isprovocirati osvetu od strane prevarene strane ili društvenu osudu (Arnocky, Suderani i Vaillancourt, 2013). Zbog tih specifičnosti i rizika može se pretpostaviti da se svi ljudi ne upuštaju u takva ponašanja. Schmitt i suradnici (2004) navode da postoji određena taksonomija ličnosti koja češće pribjegava strategiji krađe partnera. Koristeći tipologiju ličnosti pet velikih crta pokazuje se da su osobe koje koriste ovu strategiju manje ugodne i manje savjesne. Niža ugodnost povezana je s manjkom empatije, a niža savjesnost s amoralnosti te se pretpostavlja da su upravo te dvije komponente psihološki faktori koji dovode do pokušaja krađe partnera. Osim toga, pokazuje se da i najčešće mete krađe imaju neke zajedničke karakteristike kao što su visoka ekstraverzija i visoka otvorenost za iskustva. Kardum, Hudek-Knežević, Schmitt i Grundler (2015) su u svojem istraživanju pokazali da su crte ličnosti koje spadaju u tamnu trijadu, odnosno psihopatija, makijavelizam i narcizam, bolji prediktori toga hoće li se osoba upuštati u ponašanje krađe partnera od crta ličnosti iz petofaktorskog modela. Specifičnije, psihopatija se pokazala najkonzistentnijom prediktorom krađe partnera između svih crta tamne trijade, dok je iz petofaktorskog modela to bila crta ekstraverzije. Nadalje, istraživanja

pokazuju da su muškarci ti koji se češće upuštaju u ponašanja koja za cilj imaju privlačenje tuđe partnerice, no u egalitarističkim društvima razlika između muškaraca i žena u ovom ponašanju je jedva zamjetna (Schmitt i sur., 2004). Štoviše, pokazuje se da općenita dostupnost ekonomskoj i političkoj moći kod žena dovodi do usličnjavanja seksualnih ponašanja. Jedan od socijalnih faktora koji utječu na to hoće li se osoba upustiti u ponašanje krađe partnera je i omjer muškaraca i žena u populaciji. Pokazuje se da nerazmjer u ovom omjeru u korist žena dovodi do toga da se iste češće upuštaju u ponašanja kojima žele preoteti nečijeg partnera (Schmitt i sur., 2004).

1.3 Razlozi za ponašanja zadržavanja partnera

Uz sve navedene koristi koje pojedini spolovi imaju od prevare i generalne rizike prevare, postoje spolno specifični rizici koji opisuju potencijalne gubitke za svaku prevarenu stranu. To drugim riječima znači da je zadržavanje partnera važno i za muškarce i za žene, ali zbog drugih evolucijskih razloga. Za muškarce su glavni potencijalni gubici trudnoća partnerice s nekim drugim muškarcem, gubitak resursa uloženi u pribavljanje partnerice, kao i gubitak resursa koji su uloženi u odgajanje djece nekog drugog muškarca (Buss, 1988). Ti rizici za muškarce predstavljaju gubitak partneričine reproduktive vrijednosti, a njen gubitak je najvjerojatniji u vrijeme partneričinih plodnih dana. Iz tog razloga se muškarci u to vrijeme više upuštaju u ponašanja zadržavanja partnera, posesivniji su i ljubomorniji te češće izjavljuju ljubav (Lound i Miller, 2014). Za muškarce je to poseban evolucijski izazov i iz tog razloga što je kod žena, za razliku od drugih subhumanih primata, ovulacija skrivena. Jedna od hipoteza o evolucijskom porjetlu skrivene ovulacije kod žena je ta da je skrivena ovulacija adaptivna za žene zbog toga što primorava muškarca da skrbi o partnerici tokom cijelog razdoblja njenog menstruacijskog ciklusa. Drugačije rečeno, skrivena ovulacija onemogućava muškarcima saznanje u kojem periodu je najbolje kopulirati kako bi se osigurala oplodnja i to doprinosi stvaranju dugoročnih veza koje su za žene beneficijalne (Welling i Puts, 2014). S druge strane, bez adekvatnih strategija zadržavanja partnera žene riskiraju alokaciju resursa svog partnera u odnos s drugom partnericom. Osim što same žene gube partnerove resurse u vidu novca, statusa i zaštite od drugih muškaraca, ženina djeca također gube roditeljsko ulaganje jednog od roditelja. Za žene, ti rizici predstavljaju potencijalni gubitak materijalnih i ekonomskih resursa. Vidljivo je da se muškarci i žene razlikuju u prirodi resursa koje gube zbog neuspješnih strategija zadržavanja partnera, stoga se i same strategije zadržavanja partnera trebaju razlikovati između spolova. Jedan od mehanizama koji je

evoluirao s ciljem zadržavanja partnera je ljubomora i pokazuje se da doista postoje spolne razlike u ljubomori ovisno o spolu. Muška ljubomora je više usmjerena na sam seksualni čin partnerice s drugom osobom, dok je ženska ljubomora usmjerena na potencijalno stvaranje novog odnosa s drugom osobom koji bi mogao dovesti do gubitka emocionalnih i materijalnih resursa (Buss, 1988). Također, isti autor (1988) klasificira navedene strategije unutar pet kategorija: direktno čuvanje, negativno uvjeravanje interseksualno negativno uvjeravanje, pozitivno uvjeravanje i javne znakove pripadanja. Prve tri skupine ponašanja odnose se na domenu ponašanja kojima je zajedničko to da za cilj imaju smanjenje samopoštovanja romantičnog partnera kako bi obeshrabrila pokušaje prevare. S druge strane, pozitivno uvjeravanje i javni znakovi pripadanja svrstavaju se u oblik ponašanja koji za cilj ima smanjivanje vjerojatnosti prevare na način da povećaju zadovoljstvo vezom (Miner, Stratt i Shackelford, 2009), a pokazuje se da je upravo nezadovoljstvo vezom, i to posebice kod žena, jedan od glavnih razloga zbog kojeg se osobe upuštaju u ponašanja preotimanja partnera, bilo na strani preotimača ili žrtve (Buss i Schmitt, 2001). Buss (1988) dijeli ponašanja zadržavanja još specifičnije počevši od ponašanja koja se odnose na interseksualne i intraseksualne manipulacije. Interseksualne manipulacije odnose se na ponašanja koja su usmjerena prema vlastitom partneru s ciljem zadržavanja istog, dok su intraseksualne manipulacije usmjerene prema pripadnicima istog spola koji mogu biti potencijalni kompetitori za partnera. Daljnja podjela interseksualnih ponašanja zadržavanja partnera odnosi se na direktno čuvanje partnera, negativne poticaje i pozitivne poticaje, dok se intraseksualna ponašanja zadržavanja partnera dalje dijeli na javne signale posjedovanja, i negativne poticaje kojima je cilj obeshrabriti potencijalne kompetitore. Brojnost i raznolikost ponašanja zadržavanja partnera nedvojbeno svjedoče o evolucijskoj važnosti osiguravanja vjernosti partnera unutar romantične veze. Miner, Stratt i Shackelford (2009) navode da ponašanja zadržavanja možemo podijeliti i prema stupnju rizika za osobu koja ih prakticira. Niskorizična ponašanja odnose se na činove poput davanja skupih darova ili pružanja emocionalne podrške partneru. Takva ponašanja povećavanju samopoštovanje partnera i zadovoljstvo vezom te na taj način smanjuju mogućnost nevjere ili napuštanja veze. Suprotno tome, ograničavanje partnerovih socijalnih kontakata, monopolizacija partnerovog vremena i čak vrijeđanje partnera, predstavljaju visokorizične strategije osobe u romantičnim vezama nastoje smanjiti mogućnost nevjere i napuštanja veze. Ipak, konstantna upotreba ove strategije može dovesti do toga da osoba koja je u romantičnoj vezi počne gledati sve alternative boljima od trenutne veze. Također, ovakva ponašanja koja nanose štetu

partneru ujedno djeluju loše na njegovo zdravlje (Miner, Strratt i Shackelford, 2009). I visokorizična i niskorizična ponašanja zadržavanja partnera manifestacije su seksualne ljubomore i imaju svrhu smanjivanja reproduktivnih gubitaka. Kako bi osoba zadržala dugoročnu strategiju parenja i dobila profit od resursa uloženi u ponašanja procjene i selekcije partnera te njegovog privlačenja, ona prvenstveno mora zadržati partnera (De Miguel i Buss, 2011). De Miguel i Buss (2011) navode da postoje spolne razlike u strategijama zadržavanja partnera. Pri tome muškarci više koriste strategiju prokazivanja resursa s ciljem zadržavanja partnerice, dok žene partnera više nastoje zadržati poboljšavanjem vlastitog tjelesnog izgleda. Isti autori navode da se ove razlike između spolova konzistentno dobivaju u istraživanjima i njihova robusnost podržava hipotezu da su upravo one ključne komponente evoluiranih strategija zadržavanja partnera. U istom istraživanju dobiveni su i rezultati koji govore protiv dosadašnjeg stereotipa da su žene submisivniji spol, jer se pokazalo da muškarci više koriste strategije zadržavanja koje su za njih samoponižavajuće i submisivne (De Miguel i Buss, 2011).

1.4 Karakteristike osoba koje koriste pojedine strategije zadržavanja partnera

Ako govorimo o odnosu strategija zadržavanja partnera i ličnosti, tada valja napomenuti da je neuroticizam crta ličnosti koja je visoko pozitivno povezana sa strategijom zadržavanja partnera koja se odnosi na često provjeravanje gdje se partner nalazi (De Miguel i Buss, 2011). Takav nalaz nije iznenađujuća ako uzmemo u obzir da je visoki neuroticizam često povezan sa osjetljivošću na socijalne prijetnje. Osim s provjeravanjem gdje se partner nalazi neuroticizam je povezan i s mnogim drugim ponašanjima zadržavanja partnera, kao što su ponašanja skrivanja partnera, monopoliziranje partnerovog vremena, kažnjavanje partnerove prijetnje nevjerom, emocionalna manipulacija, degradacija potencijalnih kompetitora za partnera, degradacija osoba koje mogu biti kompetitori partneru, ponašanja submisivnosti te intraseksualno nasilje. Također, pokazalo se da crta ličnosti ugodnost predicira upotrebu strategija zadržavanja koje nanose štetu partneru i to u smjeru da osobe koje su manje ugodne više koriste ove strategije (De Miguel i Buss, 2011). Sa savjesnosti pak pozitivno koreliraju obje spolno specifične strategije zadržavanja partnera: pokazivanje resursa i poboljšavanje vlastitog tjelesnog izgleda. Uz to što se ekstraverzija pokazala značajnim prediktorom krađe partnera, ona se ujedno pokazala i značajnim prediktorom korištenja ponašanja zadržavanja partnera. Ekstravertirane osobe češće koriste seksualno pobuđivanje partnera s ciljem zadržavanja istog, te sa iskazima ljubomore, kažnjavanjem

partnerovih prijateljstvom, degradacijom kompetitora, već spomenutim pokazivanjem resursa, verbalnim signalima posjedovanja i posesivnim ornamentiranjem partnera (De Miguel i Buss, 2011). Odabir specifičnih ponašanja zadržavanja koje će osoba preferirati, osim o ličnosti same osobe i njenom spolu, ovisi i o odnosu između procijenjenih vrijednosti partnera. Vrijednost partnera iz evolucijske perspektive ovisi o njegovim godinama i fizičkoj privlačnosti. Ako muškarci procjenjuju vrijednost partnerice manjom tada su skloniji koristiti strategije zadržavanja koje spadaju u kategoriju visokog rizika. Isto tako, pokazuje se da je procijenjena vrijednost muškog partnera u vezi dobar prediktor korištenja uvreda kao strategije zadržavanja partnera i to u smjeru da muškarci koji su procijenjeni niže na ljestvici vrijednosti više koriste uvrede (Miner, Shackelford i Strratt, 2009). Rezultati istog istraživanja također pokazuju da se sa smanjivanjem procijenjene vrijednosti muške osobe u romantičnoj vezi povećava generalna frekvencija ponašanja zadržavanja koje ta osoba koristi. Drugim riječima, ako je muškarac u vezi sa ženom koja ima visoku reproduktivnu vrijednost, tada će se on češće upuštati u ponašanja zadržavanja partnera upravo zbog toga što gubitak takve partnerice za njega predstavlja veću štetu nego gubitak partnerice koja ima manju reproduktivnu vrijednost, a uz to manja je šansa da će u budućim vezama opet pronaći partnericu s visokom reproduktivnom vrijednosti (Starratt i Alesia, 2014). Istraživanja potvrđuju takav obrazac ponašanja jer pokazuju da se muškarci koji su oženjeni mlađim i fizički atraktivnijim partnericama češće upuštaju u ponašanja zadržavanja partnera i ljubomorniji su. Nadalje, već spomenuta seksualna ljubomora često je uzrok smrtonosnog i nesmrtonosnog nasilja i romantičnim vezama (Shackelford, Goetz, Buss, Euler i Hoier, 2005). Najbolji prediktor nasilja u ljubavnim vezama je kategorija ponašanja iz Bussove (1988) taksonomije ponašanja zadržavanja je kategorija budnosti ili opreza. U nju pripadaju ponašanja poput provjeravanja gdje se partner nalazi ili nenadanog pojavljivanja kod partnera kako bi osoba provjerila što partner radi.

1.5 Dosadašnji smjer istraživanja

Čini se da velik dio istraživanja provjerava odnos crta ličnosti pojedinca i odrednica romantičnih veza poput zadovoljstva vezom i nasilja u vezi. Crte tamne trijade su jedne od najviše istraživanih crta ličnosti u kontekstu romantičnih veza. Veronica Smith i suradnici (2014) su u istraživanju dobili rezultate koji ukazuju na to da se romantični parovi uparaju prema sličnosti ovisno o psihoptiji i makijavelizmu, dok su oni s višim narcizmom češće upareni s onima koji

imaju niži narcizam. Također, u istom istraživanju su dobivene marginalne značajnosti odnosa crta tamne trijade i zadovoljstva vezom te s posvećenosti istoj. Dobiveno je da muško zadovoljstvo vezom ima marginalno statistički značajan medijacijski utjecaj na vezu između muške psihopatije i posvećenosti vezi (Veronica Smith i sur., 2014). S druge strane, osim dijela istraživanja koja se bave proučavanjem odnosa crta petofaktorskog modela između partnera i zadovoljstva vezom, malo je istraživanja koja se bave ispitivanjem utjecaja ostalih crta ličnosti na romantične odnose. Od specifičnijih varijabli ispitivan je odnos stila privrženosti i komunikacijskih stilova i zadovoljstva vezom (Olderbak i Figueredo, 2009). Isti autori (2009) proučavali su međudnos korištenja brze ili spore životne strategije, stilova privrženosti, stilova komunikacije i zadovoljstva vezom. Autori su pretpostavili kauzalni odnos između navedenih varijabli, te su postavili hipotezu da će strategija životnih puteva koju ljudi koriste biti značajan prediktor zadovoljstva vezom. Isto tako, istraživanja koja su proučavala pojedinačne odnose između ovih varijabli su često dobivala rezultate koji svjedoče o povezanosti stila privrženosti, komunikacijskog stila i zadovoljstva vezom. Olderbak i Figueredo (2009) su otišli korak dalje i pretpostavili da će varijable komunikacijskog stila i stila privrženosti biti djelomični medijatori odnosa između strategije životne povijesti i zadovoljstva vezom. Te pretpostavke su potvrđene, i osim toga je dobiveno da se partneri uparaju prema sličnosti u životnoj strategiji. Ipak, takav nalaz dobiven je za samo jedan kraj r/K kontinuuma jer se pokazalo da se samo partneri koji koriste sporu životnu strategiju uparaju prema sličnosti. To dijeljeno korištenje spore životne strategije od strane oba partnera u navedenom istraživanju je ujedno i prediktor zadovoljstva vezom (Olderbak i Figueredo, 2009). Takvi rezultati dovode u pitanje dotadašnje pretpostavke da je komunikacija između partnera najbolji prediktor zadovoljstva vezom jer navedeno istraživanje Olderbaka i Figuereda (2009) pokazuje da strategija životnih puteva potencijalno ima veći utjecaj na zadovoljstvo vezom. Na temelju tri modela iz istraživanja autori predlažu objašnjenje prema kojem je strategija životnih puteva dobar indikator komunikacijskog stila osobe, a samim time i bolji prediktor zadovoljstva romantičnom vezom od samog komunikacijskog stila. Već se dalo naslutiti da osim sa zadovoljstvom vezom, strategija životnih puteva korelira i s količinom napora koju ljudi ulažu u pribavljanje partnera (Figueredo i sur., 2015). Prema tome, logično je pretpostaviti da će strategija životnih puteva korelirati i s količinom napora koju osobe ulažu kako bi zadržale već postojeće partnere, odnosno na manifestnoj razini, s ponašanjima zadržavanja partnera. Ipak, prilikom provođenja istraživanja koja u sebi sadrže varijablu učestalosti ponašanja zadržavanja partnera

treba biti pažljiv s odabirom uzorka jer je istraživanje Pazoohija, Jahromija i Doylea (2016) pokazalo da muškarci kako stare koriste sve manje ponašanja koja za cilj imaju zadržavanje partnera. Također, pokazalo se i da su starost ispitanika i uzrujavanje oko seksualne nevjere u negativnoj korelaciji. Autori takav obrazac povezanosti objašnjavaju time da su ponašanja zadržavanja partnera i općenito ljubomore povezana s količinom testosterona u muškaraca, a ona s godinama opada. Problematika uzorkovanja često se javlja u istraživanjima koja ispituju neki fenomen koji je povezan sa spolnim ponašanjima ljudi zbog toga što se ponašanja usmjerena na reprodukciju, a tu se ubrajaju i ponašanja preotimanja i zadržavanja partnera, uvelike razlikuju ovisno o dobi ispitanika. Osim problema samog uzorka, ovo područje zahtjevno je za ispitivanje i zbog toga što od istraživača zahtijeva paralelno promatranje efekata crta ličnosti oba partnera, kako na vlastita ponašanja, tako i na ponašanja druge osobe unutar para.

1.6 Aktorsko-partnerski model međuzavisnosti

Prethodno opisano istraživanje Olderbaka i Figuereda (2009) ima i nedostatke koji prvenstveno proizlaze iz činjenice da su autori koristili isključivo podatke dobivene samoprocjenom. Ranija istraživanja koja su se bavila sličnom tematikom su pokazala da postoji velika podudarnost između samoprocjene i procjene partnera u procjenjivanju životne strategije tako da su istraživanja koja koriste podatke samo iz jednog izvora opravdana. S druge strane, dobila bi se puno bolja slika problematike ako bi u istraživanju bile korištene i procjene partnera i samoprocjene. Takvo istraživanje zahtijevalo bi rad s dijadnim podacima koji uključuju podatke oba partnera, a da bi obrada ovakvog tipa podataka bila moguća potrebno je procjenjivati varijancu ne samo između pojedinih dijada, nego i unutar pojedine dijade. Psihologijska istraživanja u posljednje vrijeme se često bave utjecajem koji pojedinci imaju jedni na druge. Jedan od glavnih razloga zbog kojih se statističke pogreške događaju je činjenica da podaci samoprocjene i procjene partnera u pravilu nisu nezavisni, nego su u određenoj korelaciji (Kenny i Cook, 1999). Iz tog razloga istraživači često koriste APIM (actor-partner interdependence model). APIM je model dijadnih veza koji pruža statističke alate za mjerenje i testiranje odnosa između međuzavisnih podataka. Cook i Kenny (2005) definiraju međuzavisnost kao povezanost ili korelaciju rezultata dvaju osoba na taj način da rezultat jedne osobe pruža informacije o rezultatu druge osobe. Ovaj model je jedan od najpopularnijih načina proučavanja odnosa crta ličnosti između partnera (Fitzpatrick i sur., 2016). Pomoću APIM-a, slično kao i kod regresijske analize, možemo odrediti

koliko rezultat na nezavisnoj varijabli osobe djeluje na rezultat na zavisnoj varijabli te osobe. Osim navedenog efekta APIM-om možemo ispitati i utjecaj rezultata jednog člana dijade na nezavisnoj varijabli na rezultat drugog člana na zavisnoj varijabli. Nadalje, ovako dobiveni aktorski i partnerski efekti mogu se dalje uspoređivati, te se može razmatrati njihov međusobni odnos. Sukladno tome moguće je dobiti četiri različita obrasca dijadnih odnosa: samo aktorski, samo partnerski, orijentiran na par i kontrastni (Kenny i Cook, 1999). Aktorski efekt odnosi se na pojavu da kod oba člana dijade pronalazimo značajan utjecaj njihovog rezultata na nezavisnoj varijabli na njihov rezultat na zavisnoj varijabli. Kod partnerskog efekta rezultati oba partnera na nezavisnoj varijabli djeluju na rezultate drugog člana dijade na zavisnoj varijabli. Nadalje, kod dijadnog odnosa koji je orijentiran na par dobivaju se značajni efekti nezavisne varijable prvog člana dijade na njegovu, ali i zavisnu varijablu drugog člana dijade. Kod kontrastnog odnosa efekti iz odnosa orijentiranog na par su i dalje značajni, no predznaci su drugačiji. Specifičnije, nezavisna varijabla prvog člana dijade je u pozitivnoj korelaciji s njegovom zavisnom varijablom, ali negativnoj sa zavisnom varijablom njegovog partnera. Ovakvi različiti obrasci povezanosti impliciraju vrlo različite procese u dijadnim odnosima. Pa tako na primjer partnerski efekt ocrta odnos u dijadi u kojem su granice između članova dijade zamagljene i ukupni rezultat na zavisnoj varijabli jednog od članova dijade je suma utjecaja nezavisnih varijabli oba partnera. (Fitzpatrick i sur., 2016). Sumarno, APIM je metoda za procjenu međuzavisnosti u psihologijskim istraživanjima bliskih veza. Posebno je pogodan za istraživanja u područjima u kojima eksperiment kao istraživačka metoda nije moguć. Kao konceptualni model međuzavisnosti APIM je primjenjiv u različitim analitičkim situacijama (Cook i Kenny, 2005).

1. 7 Razlozi za korištenje APIM-a

APIM-om bi u kontekstu teorije životne povijesti bilo moguće ispitati utjecaj iste na ponašanja u romantičnih partnera u vezama. Specifično, ovaj model bi omogućio mjerenje utjecaja korištene životne strategije na ponašanja koja su usmjerena prema zadržavanju romantičnog partnera, kao i na preotimanje partnera. Već je napomenuto da se spora životna strategija odnosi na klaster ponašanja koji u sebi sadrži definirajuće karakteristike poput visokog roditeljskog ulaganja, ali i visokog ulaganja u samu jedinku i njen razvoj. Iz tog razloga za pretpostaviti je da će spora životna strategija biti u negativnoj korelaciji s ponašanjima visokog rizika poput preotimanja partnera. Suprotno tome, očekivano je da će se osobe koje u većoj mjeri koriste

ponašanja koja pripadaju na r kraj kontinuuma životne strategije više upuštati u ponašanja krađe partnera, ili čak koristiti krađu partnera kao primarnu strategiju parenja. Ipak, ukoliko jedan od članova romantične dijade više koristi brzi životni stil, moguće je da će njegov partner to na neki način prepoznati i zbog rizika od prevare sam više koristiti ponašanja zadržavanja partnera. Iz literature je vidljivo da odnos spore životne strategije i ponašanja zadržavanja partnera nije pretjerano istraživano, no logična pretpostavka je da će osobe koje više koriste sporu životnu strategiju ujedno više koristiti ponašanja zadržavanja partnera. Razlog tome je taj što prekid romantične veze, posebice ako je ona dugotrajna, predstavlja gubitak stabilnosti koju korisnici spore životne strategije preferiraju. Isto tako, moguće je da će se javiti efekti koji će opisivati dijadni odnos na način da osobe čiji partneri više koriste sporu životnu strategiju manje koriste ponašanja zadržavanja partnera, baš zbog toga što prepoznaju da je potencijalni rizik od prevare mali. Na temelju literature teško je razlučiti kakav utjecaj na ponašanja zadržavanja partnera bi imao obrazac rezultata u kojem oba člana dijade koriste brzu životnu strategiju. Ovakav odnos korištenja životne strategije mogao bi rezultirati time da se oba partnera zbog straha od prevare ekstenzivno upuštaju u ponašanja zadržavanja partnera, ali i time da se uopće ne upuštaju u ponašanja zadržavanja partnera baš zbog toga što ni sami nisu spremni ulagati resurse u romantičnu vezu. Konkretno, u provedenom istraživanju proučavanje aktorskih i partnerskih efekata omogućit će prikazivanje utjecaja kojeg korištenje određene životne strategije ima na frekvenciju pojavnosti ponašanja krađe i zadržavanja partnera kod drugog člana dijade. Shodno tome, cilj ovog istraživanja je ispitati utjecaj životne strategije jednog člana dijade na upuštanje u ponašanja krađe i zadržavanja partnera kod drugog člana dijade.

Problemi istraživanja su ispitati odnos životne strategije prvog člana dijade na upuštanje u ponašanja preotimanja partnera kod drugog člana dijade koristeći APIM metodu analize, koristeći istu metodu ispitati odnos životne strategije prvog člana dijade na upuštanje u ponašanja zadržavanja partnera kod drugog člana dijade, te naposljetku ispitati međuodnos korištenja strategija zadržavanja partnera i strategija preotimanja partnera kod različitih članova dijade.

Na temelju literature postavljene su sljedeće hipoteze: osobe koje u većoj mjeri koriste sporu životnu strategiju manje će se upuštati u ponašanja krađe partnera od osoba koje se manje ponašaju u skladu sa sporom životnom strategijom, dok će istovremeno osobe koje koriste sporu životnu strategiju imati više ponašanja s ciljem zadržavanja partnera. Suprotno tome, osobe koje

više koriste brzu životnu strategiju će ujedno više koristiti preotimanje partnera kao strategiju parenja. Od hipoteza koje se tiču partnerskih efekata očekivano je da će osobe čiji partneri koriste brzu životnu strategiju u većoj mjeri koristiti ponašanja zadržavanja partnera, dok će osobe čiji partneri koriste sporu životnu strategiju u manjoj mjeri koristiti ista ponašanja. Smjer partnerskih efekata korištenja brze životne strategije na ponašanja krađe partnera ne može se pretpostaviti iz literature, no očekivano je da partnerova brza životna strategija ima određene efekte na ponašanja krađe partnera.

2. Metoda

2.1 Ispitanici

U istraživanju je sudjelovalo 186 heteroseksualnih parova koji su u vezi dulje od godinu dana. Dobni raspon ispitanika bio je od 18 do 35 godina. Prosječna dob žena u uzorku bila je 23.40 godina (SD = 3.29), a muškaraca 24.91 godina (SD = 3.62). Najvećem postotku muških ispitanika je srednjoškolsko obrazovanje najveći dosegnuti stupanj obrazovanja (67.4%), a glavnina muških ispitanika je zaposlena na puno radno vrijeme (62%). Kod žena je situacija nešto drugačija, i iako je, slično kao i muškarcima, glavnini ispitanica srednja škola najveći dosegnuti stupanj obrazovanja (60.4%) velik dio ženskog dijela uzorka još uvijek se školuje na fakultetu (55.6%). Ispitanici su mogli pristupiti istraživanju i ako su u braku, te se pokazalo da je manji dio njih bio u braku (15.5%), a veći dio njih u vrijeme istraživanja nije živio zajedno (63.1%). Prosječna dob trajanja veze iznosila je 4.49 godina (SD = 3.00).

2.2 Instrumentarij

U istraživanju je korišten upitnik životne strategije K-mini od 20 čestica na koje ispitanici odgovaraju na skali procjene likertovog tipa od -3 do 3 (-3 označava "uopće se ne slažem", -2 "uglavnom se ne slažem", -1 "u manjoj mjeri se ne slažem", 0 "ne znam/nije primjenjivo", 1 "u manjoj mjeri se slažem", 2 "uglavnom se slažem" i 3 "u potpunosti se slažem"). Zbog toga što su u istraživanju korištene samoprocjene svake osobe iz para, kao i njihove procjene partnera, za svaki korišteni upitnik bilo je moguće izračunati četiri različita rezultata koja govore o njegovoj pouzdanosti. Crombachove alphe ukupnog rezultata na upitniku K-mini iznosile su 0.74 za mušku samoprocjenu, 0.76 za mušku procjenu partnera, 0.66 za žensku samoprocjenu te 0.76 za žensku

procjenu partnera. Vidljivo je da upitnik K-mini u istraživanju pokazuje, za istraživačke svrhe, zadovoljavajuću pouzdanost i u procjeni partnera i u samoprocjeni.

Osim upitnika K-mini, u istraživanju je korišten upitnik anonimnih romantičnih privlačenja (eng. *Anonymous Romantic Attraction Survey*, ARAS). ARAS je namijenjen mjerenju ponašanja preotimanja partnera i sastoji se od dva seta pitanja od kojih jedan mjeri čestinu upuštanja u ponašanja preotimanja partnera, dok drugi mjeri uspješnost u istim. Odgovore na oba tipa pitanja ispitanici daju na skali likertovog tipa od 7 stupnjeva. Pitanja koja mjere čestinu upuštanja u preotimanje partnera su: "Jeste li ikada pokušali privući nekoga da bi ostvarili kratkotrajnu seksualnu vezu?", "Jeste li ikada pokušali privući nekoga tko je tada već bio u ljubavnoj vezi s nekim drugim, da bi s njim ostvarili kratkotrajnu seksualnu vezu?", "Dok ste bili u ljubavnoj vezi, je li ikada itko pokušao odvući Vašeg partnera s namjerom da s njim ostvari kratkotrajnu seksualnu vezu?" te "Kada ste bili u ljubavnoj vezi, je li Vas ikada itko pokušao odvući od Vašeg ljubavnog partnera s namjerom da s Vama ostvari kratkotrajnu seksualnu vezu?". Vidljivo je da se neka pitanja odnose na eventualne pokušaje preotimanja koje je osoba imala, ali i pokušaje preotimanja koji su bili usmjereni prema osobi ili njenom partneru. Odgovori na navedena pitanja se u istraživanjima ne uspoređuju međusobno i ne kombiniraju nego se rezultati na svakoj čestici koriste zasebno.

Također, u istraživanju je korišten i inventar zadržavanja partnera (eng. *Mate Retention Inventory*, MRI; Buss, Shackelford i McKibbin, 2008) koji se sastoji od 38 čestica na koje ispitanici odgovaraju na skali likertovog tipa od 4 stupnja. U tim česticama sadržano je 19 taktika zadržavanja partnera koje su u istraživanju Minera, Stratta i Shackelforda (2009) organizirane u 2 kategorije i 5 potkategorija. Taktike zadržavanja partnera podijeljene su u dvije kategorije ovisno o tome je li ponašanje koja osoba koristi kako bi zadržala partnera usmjereno nanošenju štete partneru ili davanju koristi, a moguće je izračunati i ukupan rezultat na upitniku. Zasebno su izračunate pouzdanosti ukupnog rezultata na upitniku za muški i ženski dio uzorka te su one u oba slučaja iznosile 0.88. U provedenom istraživanju pouzdanost upitnika je za kategoriju ponašanja koja nanose štetu iznosila 0.86 na muškom dijelu uzorka i 0.85 na ženskom, dok je pouzdanost dijela upitnika koji se odnosi na ponašanja davanja koristi iznosila 0.84 na muškom dijelu upitnika i 0.73 na ženskom. Spomenute potkategorije i primjer čestice iz svake su: direktno čuvanje, "Nisam vodila svoga partnera na zabavu na kojoj su bile i druge žene"; interseksualni negativni poticaji,

"Svome sam partneru istaknula nedostatke neke druge žene"; intraseksualni negativni poticaji "Rekla sam drugim ženama da moj partner nije dobra osoba"; pozitivni poticaji "Kupila sam svome partneru mali poklon" te javni signali posjedovanja "Zagrlila sam svog partnera pred drugim ljudima". Pojedinačne potkategorije su u provedenom istraživanju na muškom dijelu uzorka imale sljedeće pouzdanosti: direktno čuvanje 0.70, interseksualni negativni poticaji 0.70, intraseksualni negativni poticaji 0.63, pozitivni poticaji, 0.79 te javni signali posjedovanja 0.67. Na ženskom dijelu uzorka pouzdanosti za pojedine faktore iznosile su: 0.68, 0.73, 0.56, 0.75 te 0.63. U istraživanju Minera, Strratta i Shackelforda (2009) pouzdanosti su za navedene kategorije iznosile redom 0.77, 0.73, 0.72, 0.70 i 0.60. Iz navedenih podataka vidljivo je da se sve pouzdanosti nalaze unutar vrijednosti koje su zadovoljavajuće za provedbu istraživanja.

2.3 Postupak

Istraživanje je provedeno metodom papira i olovke. Parovi ispitanika bi po dolasku na mjesto provođenja istraživanja bili razdvojeni kako ne bi mogli vidjeti odgovore druge osobe iz para. Istraživanje je provedeno na taj način da su u istraživanju istovremeno sudjelovala najviše četiri para a najmanje samo jedan. Po dolasku u prostoriju provođenja ispitanike bi na klupama dočekaio paket upitnika koji se sastojao o upitnika K-mini, ARAS-a i MRI-a. Osim navedenih upitnika, na samom početku upitničkog paketa se nalazio i dio koji je ispitivao demografske podatke ispitanika kroz 7 pitanja. Postojale su dvije verzije paketa upitnika, verzija za žene i verzija za muškarce, koje su osim u rodu u potpunosti identične. Upitnike su ispitanici rješavali sljedećim redoslijedom: demografski podaci, K-mini, ARAS te inventar zadržavanja partnera. Kod polovice ispitanika rotirana su mjesta upitnika ARAS i inventara zadržavanja partnera. Nakon riješenih prethodno spomenutih upitnika koji su se odnosili na samoprocjenu, uslijedio je dio paketa upitnika koji se odnosio na procjenu partnera, a u njemu su ispitanici procjenjivali svojeg partnera služeći se upitnikom K-mini.

Na početnoj strani paketa upitnika ispitanici su vidjeli sljedeću uputu: "Pred Vama se nalazi niz upitnika kojima ćete procijeniti u kojoj Vas mjeri navedene tvrdnje dobro opisuju. Molimo Vas da prije ispunjavanja upitnika pažljivo pročitate upute. Procjene je moguće davati na različite načine koji su detaljno objašnjeni na početku svakog upitnika. Zbog toga Vas molimo da prije rješavanja svakog upitnika pažljivo pročitate uputu. Molimo Vas da iskreno odgovarate na pitanja i da ih ne preskačete. Svi prikupljeni podaci su anonimni i iskoristit će se isključivo za grupni

prikaz rezultata istraživanja." Nakon što su ispitanici pročitali uputu eksperimentator je još jednom napomenuo da je istraživanje u potpunosti anonimno te da odgovori ispitanika ni na koji način neće moći biti povezani s njima. Eksperimentator je također napomenuo da partneri ispitanika neće biti u mogućnosti vidjeti ni saznati odgovore, te da po završetku rješavanja ispitanici trebaju pospremiti pakete upitnika u omotnice koje su se nalazile na stolu između parova ispitanika. Po rješavanju samoprocjenskog dijela paketa upitnika ispitanici su još jednom vidjeli istu uputu uz iznimku da je na njoj pisalo da trebaju procijeniti koliko navedene tvrdnje dobro opisuju njihovog partnera. Cjelokupni postupak istraživanja trajao je oko 30 minuta. Studenti psihologije Filozofskog fakulteta u Rijeci mogli su pribavljati parove ispitanika u zamjenu za eksperimentalne sate potrebne za završavanje studija, ali sami nisu smjeli sudjelovati u istraživanju. Također, dio ispitanika prikupljen je na način da je svakoj osobi iz para rečeno da će dobiti individualnu povratnu informaciju o položaju vlastitog rezultata na upitnicima. Velik dio ispitanika prikupljen je metodom snježne grude. Nakon provedenog istraživanja podaci su uneseni u bazu podataka u programu za statističku obradu podataka SPSS (Statistical Package for the Social Sciences), dok su aktorski i partnerski efekti izračunati pomoću APIM-a (Stas, Kenny, Mayer i Loeys, 2018).

3. Rezultati

U prvom koraku statističke obrade podataka izračunate su međusobne korelacije između procjene i samoprocjene na upitniku K-mini s ukupnim rezultatom na upitniku MRI, te pojedinim kategorijama i potkategorijama. Također su izračunate korelacije između procjene, samoprocjene na upitniku K-mini i pojedinačnih rezultata na česticama ARASA. Dobiveni rezultati prikazani su u tablicama 1 i 2.

Tablica 1. *Korelacije između procjene i samoprocjene na upitniku K-mini i ukupnog na upitniku MRI.*

Varijable	Muškarci									Žene										
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.
Muškarci																				
1. SP K-mini																				
2. PP K-mini	.53**																			
3. MRI	.17*	.09																		
4. B-P B	.16*	.16	.86**																	
5. C-IB	.11	.01	.89**	.53**																
6. DG	.08	.04	.66**	.35**	.77**															
7. Inter NI	.12	.02	.87**	.56**	.93**	.57**														
8. PI	.18*	.13	.75**	.94**	.41**	.26**	.45**													
9. PS	.09	.16*	.81**	.86**	.58**	.39**	.59**	.63**												
10. Intra NI	.56	-.04	.57**	.31**	.67**	.34**	.54**	.23**	.36**											
Žene																				
11. SP K-mini	.29**	.50**	-.01	-.05	.05	.08	-.03	-.05	-.03	.06										
12. PP K-mini	.49**	.31**	.13	.12	.08	.02	.07	.11	.12	.06	.44**									
13. MRI	-.06	.04	.42**	.40**	.37**	.28**	.41**	.36**	.35**	.23**	-.11	-.09								
14. B-P B	.06	.18*	.37**	.49**	.21**	.14	.24**	.46**	.43**	.17*	-.02	.08	.82**							
15. C-IB	-.12	-.07	.35**	.23**	.39**	.29**	.43**	.20**	.22**	.23**	-.16*	-.18*	.91**	.51**						
16. DG	-.07	-.05	.30**	.14	.36**	.38**	.37**	.11	.15*	.11	-.06	-.18*	.72**	.35**	.81**					
17. Inter NI	-.13	-.07	.33**	.23**	.35**	.22**	.42**	.21**	.20**	.22**	-.17*	-.15	.86**	.50**	.92**	.61**				
18. PI	.06	.16	.34**	.45**	.20**	.15	.21**	.46**	.34**	.13	-.02	.05	.75**	.93**	.44**	.32**	.47**			
19. PS	.05	.16	.32**	.43**	.17*	.09	.21**	.34**	.47**	.18*	-.01	.11	.70**	.48**	.30**	.30**	.41**	.56**		
20. Intra NI	-.07	-.02	.26**	.22**	.24**	.11	.28**	.17*	.24**	.24**	-.17	-.10	.68**	.76**	.47**	.56**	.56**	.27**	.53**	
A	0.74	0.76	0.88	0.84	0.86	0.70	0.70	0.63	0.79	0.67	0.66	0.76	0.88	0.81	0.85	0.77	0.73	0.72	0.70	0.60
M	27.88	29.86	41.26	27.80	13.48	2.96	8.41	8.41	19.14	8.66	32.25	25.38	40.27	26.76	14.81	3.49	18.72	8.21	8.09	3.15
SD	12.98	12.53	14.08	7.74	8.50	2.92	5.05	5.05	5.14	3.40	10.70	13.34	13.40	6.91	9.05	3.03	4.65	4.95	3.05	2.66

SP – samoprocjena; PP – procjena partnera; C-IB – ponašanja nanošenja štete; B-P B – ponašanja usmjerena na dobrobit; OMR – ukupni rezultat na zadržavanju partnera; α – Cronbach alpha; M – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija; DG – direktno čuvanje partnera; Inter NI – interseksualni negativni poticaji; PI – pozitivni poticaji; PS – javni znakovi posjedovanja; Intra NI – intraseksualni negativni poticaji; * - $p < 0.05$; ** - $p < 0.01$.

Tablica 2. Korelacije između procjene i samoprocjene na upitniku K-mini i pojedinih čestica ARAS-a.

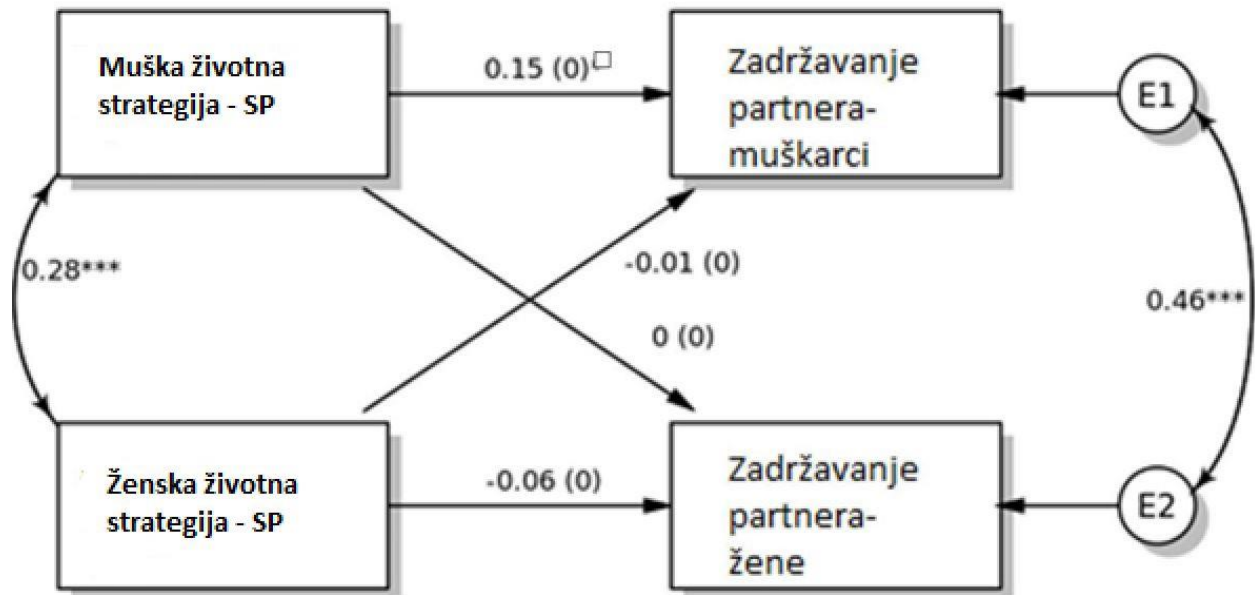
Varijabla	Muškarci							Žene						
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
Muškarci														
1. K-mini SP														
2. K-mini PP	.53**													
3. URP 1	-.08	-.13												
4. URP 2	-.01	-.18*	.75**											
5. URP 3	.08	-.14	.25**	.30**										
6. URP 5	-.07	-.29**	.36**	.34**	.35**									
7. URP 8	.00	-.13	.35**	.37**	.50**	.49**								
Žene														
8. K-mini SP	.29**	.50**	-.11	-.12	-.04	-.13	.03							
9. K-mini PP	.49**	.31*	-.15	-.10	.10	.04	.05	.44**						
10. URP1	.02	.06	.01	.25**	.07	.08	.14	-.10	-.10					
11. URP2	.03	.33	.19*	.31**	.07	.11	.13	-.05	-.10	.63**				
12. URP3	.11	-.05	.12	.21**	.32**	.37**	.23**	-.06	-.06	.30**	.33**			
13. URP5	.07	-.14	.24**	.26**	.31**	.30**	.35**	-.13	-.10	.19**	.13	.29**		
14. URP8	-.6	-.09	.21**	.28**	.24**	.39**	.29**	-.19*	-.20*	.32**	.26**	.52**	.473	
M	27.88	29.86	1.88	1.53	2.90	2.20	2.06	8.66	32.25	1.40	1.19	2.74	1.87	2.41
SD	12.98	12.53	1.34	1.13	1.84	1.53	1.31	3.40	10.70	0.94	0.59	1.84	1.22	1.46

SP – samoprocjena; PP – procjena partnera; M – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija; URP 1 -čestica " Jeste li ikada pokušali privući nekoga da bi ostvarili kratkotrajnu seksualnu vezu?"; URP 2 – čestica "Jeste li ikada pokušali privući nekoga tko je tada već bio u ljubavnoj vezi s nekim drugim, da bi s njom ostvarili kratkotrajnu seksualnu vezu?"; URP 3 – čestica "Da ste pokušali privući nekoga tko je već u ljubavnoj vezi s nekim drugim s namjerom da s njom ostvarite kratkotrajnu seksualnu vezu, koliko biste u tome bili uspješni?"; URP 5 – čestica "Dok ste bili u ljubavnoj vezi, je li ikada itko pokušao odvući Vašu partnericu s namjerom da s njom ostvari kratkotrajnu seksualnu vezu?"; URP 8 – čestica "Kada ste bili u ljubavnoj vezi, je li Vas ikada itko pokušao odvući od Vaše ljubavne partnerice s namjerom da s Vama ostvari kratkotrajnu seksualnu vezu?"; * - p<0.05; ** - p<0.01.

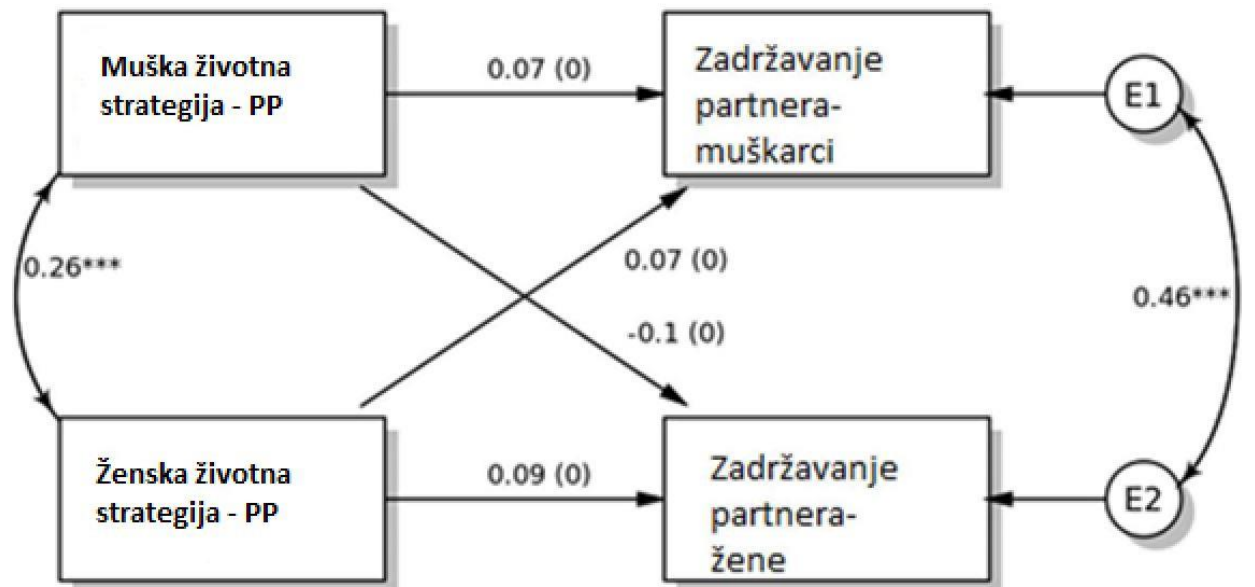
Iz tablice 1. vidljivo je da postoje srednje do visoke pozitivne korelacije između različitih potkategorija upitnika MRI, za pripadnike istog spola. Ove korelacije, iako nešto niže, vidljive su između rezultata na potkategorijama MRI-a i između spolova. Također, vidljivo je da procjena partnera i samoprocjena na upitniku K mini međusobno koreliraju. Iz tablice 2. vidljivo je da čestice ARAS-a, uz izuzetak čestice broj jedan, međusobno koreliraju za isti spol.

U sljedećem koraku provedene su APIM analize kojima je cilj bio utvrditi odnos između varijabli životne strategije i ukupnog rezultata na inventaru zadržavanja partnera. Nije dobiven statistički značajan aktorski efekt ženske životne strategije na samoprocjenu na inventaru zadržavanja partnera kod (a=-0.06, p >0.409, 95% CI [-0.01, 0]). Dobiven je statistički značajan aktorski efekt životne strategije na inventaru zadržavanja partnera kod muškaraca (a=0.15, p<0.05, 95% CI [0, 0.01]), što znači da muškarci koji više koriste sporiiju životnu strategiju također imaju više ponašanja zadržavanja partnera. Analizom partnerskih efekata utvrđeno je da ne postoji statistički značajan partnerski efekt samoprocjene ženske životne strategije na muško zadržavanje partnera (p=-0.01, p >0.05, 95% CI [-0.01, 0]), kao ni statistički značajni efekt muške samoprocjene životne strategije na žensko zadržavanje partnera (p=-0.00, p >0.05, 95% CI [0, 0]). U slučaju partnerovog procjenjivanja životne strategije nije dobiven statistički značajan aktorski efekt životne strategije na ponašanja zadržavanja partnera kod žena (a=0.09, p>0.05, 95% CI [0, 0.01]), kao ni kod muškaraca (a=0.07, p>0.05, 95% CI [0, 0.01]). Nisu dobiveni niti statistički značajni partnerski efekti žena na muškarce (p=0.07, p>0.05, 95% CI [0, 0.01]), ni muškaraca na žene (p=-0.1, p>0.05, 95% CI [-0.01, 0]). Na slikama 1 i 2 prikazani su modeli sa standardiziranim parametrima procjene.

Slika 1. Prikaz modela utjecaja samoprocjene životne strategije na ponašanja zadržavanja partnera kod muškaraca i žena

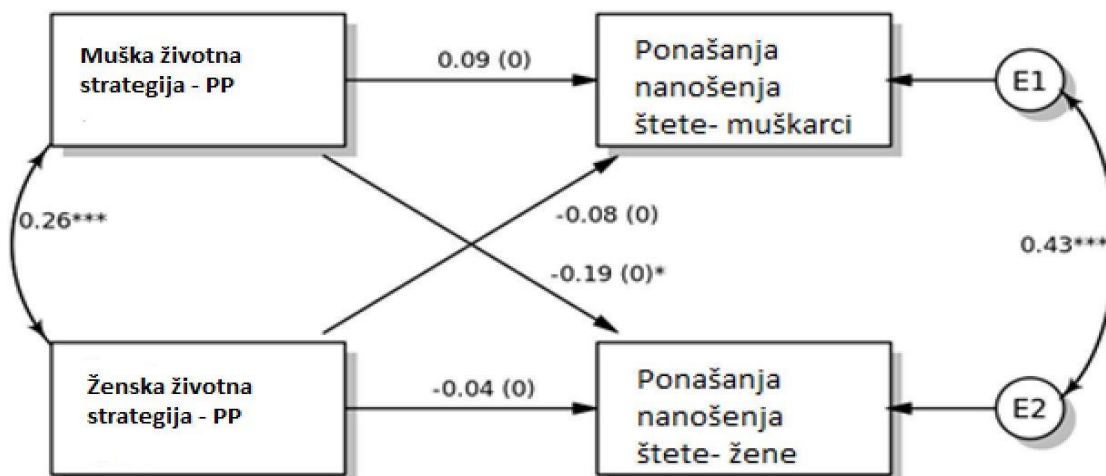
Slika 2. Prikaz modela utjecaja partnerove procjene životne strategije na ponašanja zadržavanja partnera kod muškaraca i žena

Osim statistički značajne povezanosti između životne strategije kod muškaraca i žena, jedini značajan efekt je onaj kojeg samoprocjena životne strategije muškaraca ima na zadržavanje partnera kod muškaraca, odnosno aktorski efekt.

Nakon provedenih analiza koje su koristile ukupan rezultat na inventaru zadržavanja partnera, provedene su analize s pojedinim kategorijama ponašanja zadržavanja partnera, odnosno ponašanjima koja nanose štetu i ponašanjima koja daju korist. Kod samoprocjene, nije dobiven statistički značajan aktorski efekt životne strategije na ponašanja nanošenja štete kod muškaraca ($a=0.09$, $p>0.05$, 95% CI [0, 0.01]), ni kod žena ($a=-0.11$, $p>0.05$, 95% CI [-0.01, 0]). To drugim riječima znači da u istraživanju ni u ovom slučaju nisu dobiveni statistički značajni aktorski efekti. Slično tome, nisu dobiveni ni statistički značajni partnerski efekti muškaraca na žene ($p=-0.07$, $p>0.05$, 95% CI [-0.01, 0]), kao ni žena na muškarce ($p=0.04$, $p>0.005$, CI [0, 0.01]). Ispitivanjem povezanosti partnerove procjene životne strategije i ponašanja koja nanose štetu također je dobiveno da ni kod muškaraca ($a=0.09$, $p>0.05$, 95% CI [0, 0.01]), ni kod žena ($a=-0.04$, $p>0.05$, 95% CI [-0.01, 0]) nema statistički značajnih aktorskih efekata. Ipak, dobiveni su partnerski efekti muškaraca na žene ($p=-0.19$, $p<0.05$, 95% CI [-0.01, 0]), no ne i žena na muškarce ($p=-0.08$, $p>0.05$, 95% CI [-0.01, 0]). Na slici 3 prikazan je APIM model sa standardiziranim parametrima procjene u kojem je dobiven statistički značajan partnerski efekt, odnosno model koji je koristio rezultate procjene partnera i ponašanja nanošenja štete.

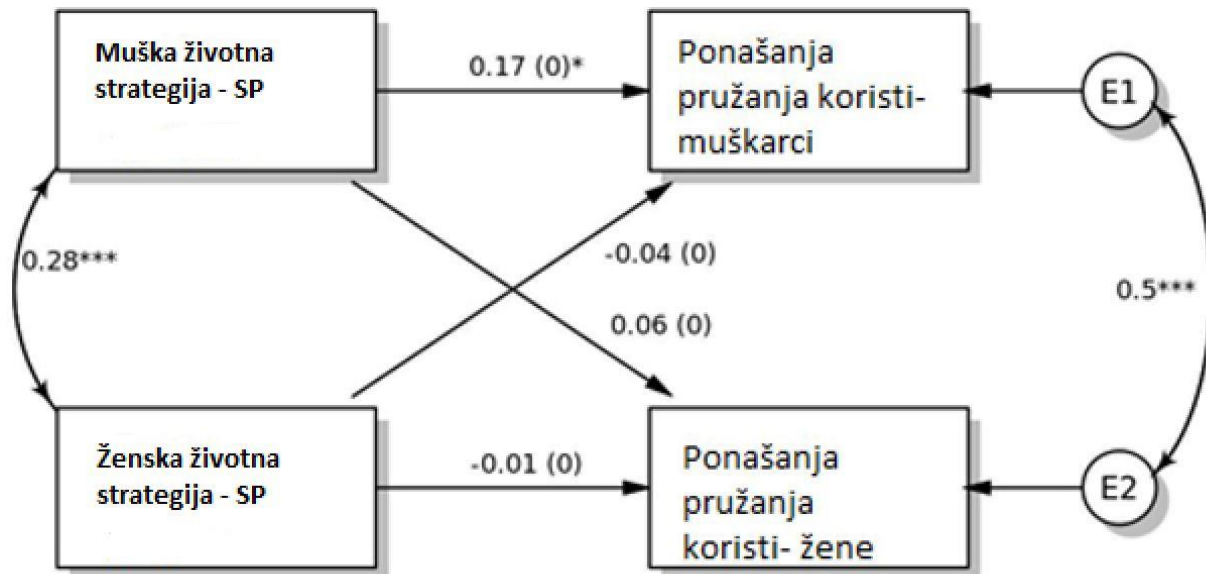
Slika 3. Prikaz modela utjecaja partnerove procjene životne strategije na ponašanja nanošenja štete kod muškaraca i žena.

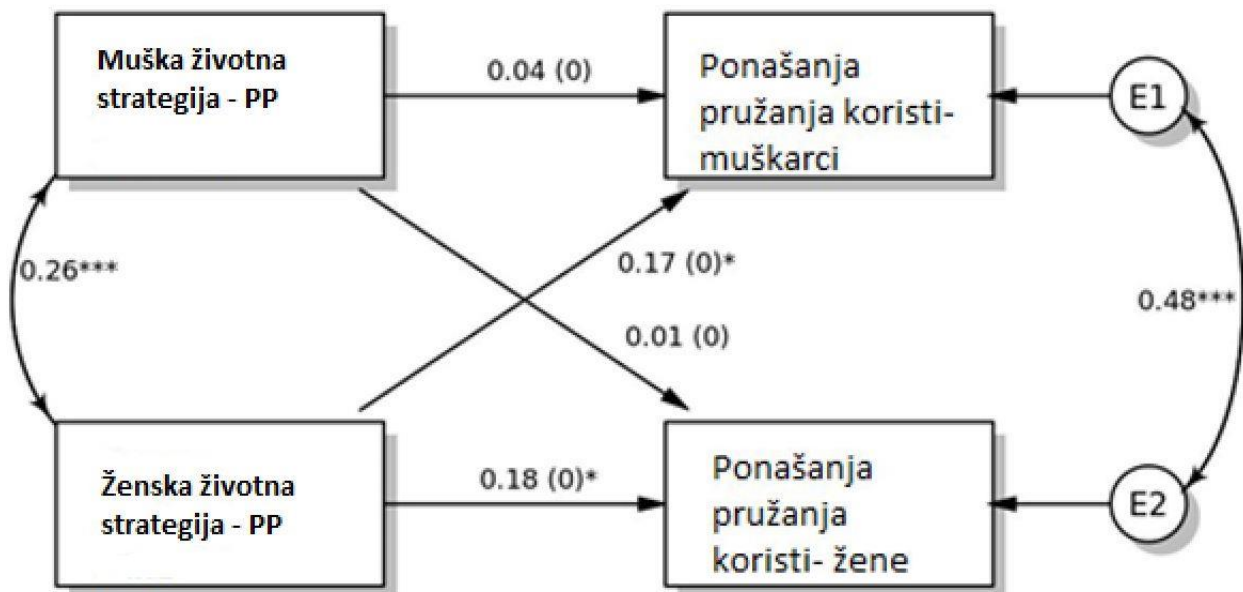
Sa slike je vidljivo da je jedini statistički značajan efekt iz modela koji testira odnose partnerove procjene životne strategije i ponašanja nanošenja štete partnerski efekt muške životne strategije na ponašanja nanošenja štete kod žena.

Testiranjem modela povezanosti samoprocjene životne strategije na ponašanja koja donose korist dobiven je statistički značajan aktorski efekt kod muškaraca ($a=0.17$, $p<0.05$, 95% CI [0, 0.01]), što znači da muškarci koji više koriste sporu životnu strategiju ujedno više koriste ponašanja zadržavanja partnera koja se zasnivaju na davanju koristi. Kod žena isti efekt nije dobiven ($a=-0.01$, $p>0.05$, 95% CI [-0.01, 0.01]). Partnerski efekti su se u provedenom istraživanju pokazali statistički neznačajnima i u slučaju partnerskih efekata muškaraca na žene ($P=0.06$, $p>0.05$, 95% CI [0, 0.01]) i u slučaju partnerskih efekata žena na muškarce ($P=-0.04$, $p>0.005$, 95% CI [-0.01, 0]). U analizama koje su koristile partnerovu procjenu životne strategije umjesto samoprocjene dobiven je statistički značajan aktorski efekt kod žena ($a=0.18$, $p<0.005$, 95% CI [0, 0.01]), što znači da žene koje je partner procijenio kao korisnice spore životne strategije također koriste više ponašanja pružanja koristi. Kod muškaraca nisu dobiveni aktorski efekti partnerove procjene životne strategije na ponašanja pružanja koristi ($a=0.04$, $p>0.05$, 95% CI [0, 0.01]). Analizom su dobiveni statistički značajni partnerski efekti žena na muškarce ($p=0.007$, $p<0.05$, CI [0, 0.01]), a to pokazuje da ako žene više koriste sporu životnu strategiju, tada muškarci više koriste ponašanja zadržavanja partnera temeljena na davanju koristi. Nije dobiven statistički značajan partnerski efekt muškaraca na žene ($P=0.01$, $p>0.05$, $p = .900$, 95% CI [0, 0]). Na slikama 4 i 5 prikazani su aktorski i partnerski modeli samoprocjene, odnosno partnerove procjene životne strategije i ponašanja zadržavanja partnera koja pružaju korist koji koriste standardizirane parametre procjene.

Slika 4. Prikaz modela utjecaja samoprocjene životne strategije na ponašanja pružanja koristi kod muškaraca i žena

Slika 5. Prikaz modela utjecaja partnerove procjene životne strategije na ponašanja pružanja koristi kod muškaraca i žena

Obrazac povezanosti koji se vidi na modelu prikazanom na slikama je i u ovom slučaju takav da je unatoč statističkoj značajnosti efekta, njegova snaga relativno mala.

U nastavku se nalaze rezultati testiranja modela koji provjeravaju odnos između životne strategije i pojedinih potkategorija u inventaru zadržavanja partnera. Prikazani su rezultati samo onih modela u kojima se nalaze statistički značajni aktorski ili partnerski efekti. U modelu koji testira aktorske i partnerske efekte partnerove procjene životne strategije na direktno čuvanje partnera dobiven je statistički značajan partnerski efekt muškaraca na žene ($P=-0.18$, $p<0.05$, CI [-0.01, 0]), što znači da partnerice muškaraca koji su procijenjeni kao korisnici sporije životne strategije ujedno koriste manje ponašanja direktnog čuvanja partnera. Dobiven je statistički značajan aktorski efekt muške samoprocjene životne strategije na pozitivne poticaje ($P=0.01$, $p<0.01$; 95% CI [0, 0.01]). Muškarci koji koriste sporiju životnu strategiju ujedno koriste i više pozitivnih poticaja. U domeni pozitivnih poticaja dobiveni su i statistički značajni aktorski efekti partnerove procjene ženske životne strategije na navedenu varijablu ($A=0.19$, $p<0.05$, 95% CI [0, 0.01]). Žene koje su partneri procijenili da koriste sporiju životnu strategiju koriste i više pozitivnih poticaja. Također, dobiveni su statistički značajni partnerski efekti partnerove procjene ženske životne strategije na pozitivne poticaje ($P=0.16$, $p<0.05$, 95% CI [0, 0.01]). Drugim riječima, partneri žena koje su procijenjene kao korisnice sporije životne strategije koriste više pozitivnih poticaja. Dobiven je statistički značajan partnerski efekt partnerove procjene ženske životne strategije na javne znakove posjedovanja ($P=0.01$, $p<0.05$, 95% CI [0, 0.01]). Ako je muškarac procijenio svoju partnericu kao korisnicu spore životne strategije, tada on koristi više javnih znakova posjedovanja. Kod intraseksualnih negativnih poticaja dobiven je statistički značajan partnerski efekt partneričine procjene muške životne strategije na iste ($P=-0.16$, $p<0.05$, .030, 95% CI [-0.01, 0]). Ako je muškarac procijenjen da koristi sporiju životnu strategiju tada njegova partnerica koristi manje intraseksualnih negativnih poticaja. U tablici 3 nalaze se cjeloviti rezultati APIM analiza u kojima su kriterijske varijable bili ukupni rezultat na upitniku zadržavanja partnera te njegove kategorije i potkategorije.

Tablica 3. Rezultati APIM analiza samoprocjene i partnerove procjene životne strategije na ponašanja zadržavanja partnera

Prediktor	Kriterij	r_p	r_{ce}	Hi-kvadrat test (χ^2) ^a	Aktor efekt (β)	Partner efekt (β)	R^2	k	95% IP		Dijadni obrazac
					$\check{Z} \rightarrow \check{Z}$ $M \rightarrow M$	$M \rightarrow \check{Z}$ $\check{Z} \rightarrow M$			DG	GG	
Mini K-SP	MRI	.28**	.46***	32.24**	-.06 .15*	0.1 0	.01 .02	0.01 -0.06	-2.01 -1.19	2.02 1.07	Aktorski
Mini K-SP	B-P B	.28**	.50***	34.65***	-.01 .17*	-.04 -.06	.01 .03	-6.05 -0.28	-116.61 -1.28	104.51 0.72	Partnerski
Mini K-SP	C-IB	.28**	.43***	32.56***	-.11 .09	-.07 .04	.02 .01	0.42 0.57	-1.04 -1.84	2.09 2.78	NMO
Mini K-SP	DG	.28**	.39***	31.61***	-.06 .06	.04 .05	.01 .01	0.50 0.97	-2.12 -3.54	3.12 5.49	NMO
Mini K-SP	Inter NI	.28**	.42***	33.06***	-.12 -.14	-.07 -.03	.02 .02	0.49 -0.25	-0.87 -1.47	1.84 0.97	NMO
Mini K-SP	PI	.28**	.45***	31.02***	-.01 .2	.05 -.07	0 .04	-2.76 -0.40	-29.94 -1.25	24.43 0.45	NMO
Mini K-SP	PS	.28**	.47***	33.78***	0 0.11	-.05 .01	0 .01	-207.48 -0.08	-293171.53 -1.65	292576.58 1.48	NMO
Mini K-SP	Intra NI	.28**	.27***	31.41***	-.08 .01	-.06 .08	.01 .01	0.62 9.91	-0.87 -1.47	1.84 0.97	NMO
Mini K-PP	MRI	.31**	.46***	17.09**	.09 .07	-.10 .07	.01 .01	-0.98 1.15	-2.85 -2.61	0.88 4.91	NMO
Mini K-PP	B-P B	.31**	.48***	20.85**	.18* .04	.01 .17*	.04 .04	0.05 4.79	-0.71 -14.79	0.80 24.37	Aktorski Partnerski
Mini K-PP	C-IB	.31**	.43***	15.89*	-.04 .09	-.19* -.8	.04 .01	4.47 -0.90	-13.26 -2.87	22.21 1.07	Aktorski
Mini K-PP	DG	.31**	.40***	17.46**	-.02 .04	-.18* -.03	.03 0	8.22 -0.71	-52.62 -4.65	69.06 3.23	Partnerski
Mini K-PP	Inter NI	.31**	.42***	16.47*	-.05 .10	-.13 -.03	.02 .01	2.55 -0.34	-6.19 -1.84	11.29 1.15	NMO
Mini K-PP	PI	.31**	.44***	17.10**	.19* .04	-.02 .16	.03 .03	-0.10 4.86	-0.82 -17.05	0.62 26.76	Aktorski
Mini K-PP	PS	.31**	.47***	20.35**	0 .11	0.5 -.01	.02 .03	0.22 4.72	-0.82 -16.95	1.27 26.38	NMO
Mini K-PP	Intra NI	.31**	.27**	17.06.	-.08 .01	-.06 .08	.03 .02	5.34 -1.98	-23.65 -5.85	34.34 1.89	NMO

SP – samoprocjena; PP – procjena partnera; C-I B – ponašanja nanošenja štete; B-P B – ponašanja usmjerena na dobrobit; OMR – ukupni rezultat na zadržavanju partnera; DG – direktno čuvanje partnera; Inter NI- interseksualni negativni poticaji; PI – pozitivni poticaji; PS – javni znakovi posjedovanja; Intra NI – intraseksualni negativni poticaji; ; r_p – korelacija između prediktorskih varijabli žena i muškaraca; r_{ce} – korelacija između pogrešaka kriterijskih varijabli žena i muškaraca; \check{Z} – žene; M – muškarci; β – standardizirani beta koeficijent; R^2 – koeficijent determiniranosti; k – omjer partnerskog i aktorskog efekta ; 95% IP – interval pouzdanosti za k (Monte Carlo metoda uzorkovanja); DG – donja granica za 95% IP; GG – gornja granica za 95% IP; NMO – nije moguće odrediti; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$. Stupnjevi slobode za sve provedene testove jesu 6.

Osim odnosa životne strategije i ponašanja zadržavanja partnera, u istraživanju je proučavan i odnos životne strategije i učestalosti ponašanja preotimanja partnera, a rezultati APIM analize nalaze se u nastavku. Dobiven je statistički značajan partnerski efekt žena na muškarce u modelu koji ispituje aktorske i partnerske efekte partnerove procjene životne strategije na česticu " Jeste li ikada pokušali privući nekoga tko je tada već bio u ljubavnoj vezi s nekim drugim, da bi s njom ostvarili kratkotrajnu seksualnu vezu?" ($P=-0.02$, $p<0.05$, 95% CI [-0.03, 0]). Partneri žena koje su procijenjene kao korisnice sporije životne strategije odgovaraju na navedenu česticu nižim vrijednostima. Dobiven je statistički značajan aktorski efekt samoprocjene životne strategije kod žena na česticu "Dok ste bili u ljubavnoj vezi, je li ikada itko pokušao odvući Vašu partnericu s namjerom da s njom ostvari kratkotrajnu seksualnu vezu?" ($A=-0.17$, $p <0.05$, 95% CI [-0.04, 0]). Žene koje koriste sporiju životnu strategiju odgovaraju na navedenu česticu nižim vrijednostima. Na istoj čestici dobiven je i statistički značajan partnerski efekt partnerove procjene ženske životne strategije na muškarce ($P=-0.31$, $p < .01$, 95% CI [-0.05, -0.02]). Partneri žena koje su procijenjene kao korisnice sporije životne strategije odgovaraju na navedenu česticu nižim vrijednostima. Završno, modeli koju uključuju česticu "Kada ste bili u ljubavnoj vezi, je li Vas ikada itko pokušao odvući od Vaše ljubavne partnerice s namjerom da s Vama ostvari kratkotrajnu seksualnu vezu?" polučili su nekoliko statistički značajnih aktorskih i partnerskih efekata. Dobiven je statistički značajan aktorski efekt samoprocjene ženske životne strategije na odgovore na navedenu česticu ($A=-0.18$, $p < .05$, 95% CI [-0.04, 0]). Žene s većim rezultatom na upitniku K-mini odgovarale su na navedenu česticu nižim vrijednostima. U modelima s partnerovom procjenom životne strategije dobiveni su partnerski efekti muškaraca na žene ($P=-0.22$, $p<0.01$, 95% CI [-0.04, -0.01]) i žena na muškarce ($P=-0.16$, $p<0.05$, 95% CI [-0.03, 0]). Partnerice muškaraca koji su procijenjeni da koriste sporiju životnu strategiju, baš kao i partneri žena koje su procijenjene da koriste sporiju životnu strategiju, odgovaraju na navedenu česticu nižim vrijednostima. U tablici 4 prikazani su svi rezultati APIM analiza provedenih na pojedinačnim česticama ARAS-a.

Tablica 4. Rezultati APIM analiza samoprocjene i partnerove procjene životne strategije na ponašanja preotimanja partnera

Prediktor	Kriterij	r_p	r_{ce}	Hi-kvadrat test (χ^2) ^a	Aktor efekt (β)	Partner efekt (β)	R^2	k	95% IP		Dijadni obrazac
					$\check{Z} \rightarrow \check{Z}$ $M \rightarrow M$	$M \rightarrow \check{Z}$ $\check{Z} \rightarrow M$			DG	GG	
Mini K-SP	URP 1	.28**	.09	62.03***	-.14 -.05	.02 -.04	.01 .01	-0.11 0.95	-1.01 -4.21	0.78 6.11	NMO
Mini K-SP	URP2	.28**	.31***	123.94***	-.03 .06	-.1 .02	0 .01	-0.6 -2.14	-4.90 -7.66	3.70 3.37	NMO
Mini K-SP	URP3	.28**	.32***	26.54***	-.09 .09	.11 -.04	.01 .01	-1.02 -0.53	-2.92 -2.44	0.88 1.38	NMO
Mini K-SP	URP5	.28**	.28***	43.38***	-.17* -.03	.12 -.12	.03 .02	-0.58 5.48	-1.39 -28.41	0.19 39.38	Aktorski
Mini K-SP	URP8	.28**	.30***	40.74***	-.18* .01	-.04 .02	.04 0	0.19 1.48	-0.57 -21.40	0.95 24.35	Aktorski
Mini K-PP	URP1	.26**	.08	51.13***	-.02 -.08	-0.9 -.11	0.1 0.2	5.67 1.54	-51.62 -2.31	62.56 5.39	NMO
Mini K-PP	URP2	.26**	.32***	113.59***	.04 -.02	-.11 -.18*	.01 .04	-2.32 8.09	-10.12 -43.53	5.39 49.72	Partnerski
Mini K-PP	URP3	.26**	.33***	13.75*	-.05 .12	-.04 -.14	.01 .02	0.73 -1.23	-3.28 -2.97	4.73 0.52	NMO
Mini K-PP	URP5	.26**	.27***	36.50***	-.14 .11	-.05 -.31***	.03 .09	0.37 -3.03	-0.80 -6.78	1.55 0.73	Partnerski
Mini K-PP	URP8	.26**	.30***	20.35**	-.06 .07	-.22** -.16*	.06 .02	3.55 -2.55	-6.03 -8.03	13.12 2.93	Partnerski

SP – samoprocjena; PP – procjena partnera; M – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija; URP 1 – čestica " Jeste li ikada pokušali privući nekoga da bi ostvarili kratkotrajnu seksualnu vezu?"; URP 2 – čestica "Jeste li ikada pokušali privući nekoga tko je tada već bio u ljubavnoj vezi s nekim drugim, da bi s njom ostvarili kratkotrajnu seksualnu vezu?"; URP 3 – čestica "Da ste pokušali privući nekoga tko je već u ljubavnoj vezi s nekim drugim s namjerom da s njom ostvarite kratkotrajnu seksualnu vezu, koliko biste u tome bili uspješni?"; URP 5 – čestica "Dok ste bili u ljubavnoj vezi, je li ikada itko pokušao odvući Vašu partnericu s namjerom da s njom ostvari kratkotrajnu seksualnu vezu?"; URP 8 – čestica "Kada ste bili u ljubavnoj vezi, je li Vas ikada itko pokušao odvući od Vaše ljubavne partnerice s namjerom da s Vama ostvari kratkotrajnu seksualnu vezu?"; *; r_p – korelacija između prediktorskih varijabli žena i muškaraca; r_{ce} – korelacija između pogrešaka kriterijskih varijabli žena i muškaraca; \check{Z} – žene; M – muškarci; β – standardizirani beta koeficijent; R^2 – koeficijent determiniranosti; k – omjer partnerskog i aktorskog efekta ; 95% IP – interval pouzdanosti za k (Monte Carlo metoda uzorkovanja); DG – donja granica za 95% IP; GG – gornja granica za 95% IP; NMO – nije moguće odrediti; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

a. Stupnjevi slobode za sve testove jesu 6.

4. Rasprava

Teorija životnih puteva pruža teorijski okvir za objašnjavanje ljudskog ponašanja u romantičnim vezama. Unutar skupina ponašanja koji definiraju brze i spore životne strategije poput broja potomaka, količine roditeljskog ulaganja, sklonosti riskiranju i drugih (Rushton, 1985), ubrajaju se, prema svemu sudeći, i varijable koje se odnose na zadržavanje i preotimanje partnera. Rezultati dobiveni u provedenom istraživanju ukazuju na to da je strategija životnih puteva povezana s ponašanjima zadržavanja i preotimanja partnera, bilo da se radi o životnoj strategiji same osobe ili njenog partnera. Ova ponašanja su od neupitne evolucijske važnosti za reproduktivnu uspješnost jedinki i stoga ne čudi da su povezana sa životnom strategijom. Buduća istraživanja trebala bi u nacrtu uključiti varijable koje su do sada bile pojedinačno proučavane u odnosu s odrednicama romantične veze. Potpuno objašnjenje odnosa životne strategije i ponašanja preotimanja i zadržavanja partnera još je daleko, no provedeno istraživanje je uspjelo u davanju uvida u generalan obrazac odnosa ovih varijabli. Hipoteze o aktorskim efektima pretpostavljale su da će osobe koje koriste sporu životnu strategiju imati manje ponašanja preotimanja partnera, te da će takve osobe ujedno koristiti više ponašanja zadržavanja partnera. Isto tako, pretpostavljeno je da će partneri osoba koje koriste brzu životnu strategiju više koristiti ponašanja zadržavanja partnera zbog povećanog rizika od nevjere koju sa sobom nosi brza životna strategija. S druge strane, pretpostavljeno je da partneri osoba koji koriste sporu životnu strategiju imaju manji rizik od nevjere te shodno tome koriste manje ponašanja zadržavanja partnera. Odnos partnerove životne strategije i ponašanja preotimanja partnera nije pretpostavljen hipotezama.

Izostanak partnerskih efekata u modelima koji testiraju utjecaj samoprocjene i partnerove procjene životne strategije na ponašanja zadržavanja partnera nije bio predviđen hipotezama. U već spomenutom istraživanju Olderbaka i Figuereda (2009) dobiveno je da strategija životnih puteva predviđa zadovoljstvo vezom, čak i uz prediktore poput stila privrženosti i komunikacijskog stila. Ipak, u ovom istraživanju pokazalo se da aktorski i partnerski efekti nemaju statistički značajne efekte na ponašanja zadržavanja partnera, uz iznimku aktorskog efekta dobivenog u modelu koji koristi mušku samoprocjenu životne strategije. Naime, dobiveno je da muškarci koji više koriste ponašanja iz skupa ponašanja koja definiraju sporu životnu strategiju ujedno više koriste i ponašanja zadržavanja partnera. Ovakav nalaz se slaže s pretpostavkom da osobe koje koriste sporiju životnu strategiju imaju tendenciju više ulagati u svoje romantične

odnose, a samim time i više se ponašati na način da sprječavaju prevaru. U prilog tome govore i efekti dobiveni u dijelu analize koji se odnosi na proučavanje efekata životne strategije na ponašanja preotimanja partnera. Pa se tako statistički značajan negativan partnerski efekt životne povijesti žena na muškarce na čestici " Jeste li ikada pokušali privući nekoga tko je tada već bio u ljubavnoj vezi s nekim drugim, da bi s njom ostvarili kratkotrajnu seksualnu vezu?" potencijalno može objasniti na način da muškarci čije partnerice imaju sporiju životnu strategiju i sami manje traže romantične odnose izvan svoje primarne veze. Dodatno, po statistički značajnim korelacijama između životne strategije žena i muškaraca, bilo da se radi o samoprocjeni ili procjeni partnera, može se zaključiti da postoji određeno pozitivno asortativno uparivanje partnera ovisno o njihovoj životnoj strategiji. Izostanak aktorskih i partnerskih efekata u prva dva modela potencijalno se može objasniti na više načina. Prvo, upitnik korišten za mjerenje ponašanja zadržavanja partnera koncipiran je na način da u sebi sadrži dvije kategorije: ponašanja usmjerena nanošenju štete i ponašanja usmjerena davanju koristi. Moguće je da ovako koncipiran upitnik nije pogodan za ispitivanje modela koji koriste ukupni rezultat na upitniku jer su ponašanja obuhvaćena ovim kategorijama dosta različita, ili čak suprotna. Osobe kod kojih je više izražen K pol r/K kontinuumu možda koriste više ponašanja koja pružaju korist nego ponašanja koja nanose štetu. Razlog tome je dugoročna štetnost ponašanja nanošenja štete koja se zasnivaju na devalviraju partnera kako bi ga obeshrabrili u potrazi za novim partnerom (Miner, Stratt, i Shackelford, 2009). Na neki način ta tvrdnja je i potvrđena testiranjem modela koji u sebi sadrže samoprocjene životne strategije i ponašanja koja donose korist. U tim modelima dobiveni su statistički značajni aktorski efekti kod muškaraca, što znači da muškarci koji koriste sporiju životnu strategiju doista više koriste ponašanja zadržavanja partnera koja spadaju u kategoriju pružanja koristi. Povrh toga, dobiven je i statistički značajan aktorski efekt partnerove procjene životne strategije žena na ista ponašanja. S druge strane, aktorski efekti su u potpunosti izostali u modelima koji testiraju utjecaj životne strategije na ponašanja nanošenja štete. Drugi razlog izostanka efekata u prva dva modela može biti upravo pozitivna korelacija između životne strategije žena i muškaraca koja svjedoči o pozitivnom asortativnom uparivanju. Takav način uparivanja potencijalno je uzrok izostanka efekata jer muškarci koji koriste sporiju životnu strategiju, a koji su upareni s korisnicama sporije životne strategije imaju manju potrebu za korištenjem ponašanja zadržavanja partnera i obrnuto. Treće, izostanak efekta može biti rezultat uzorkovanja ispitanika u istraživanju. Ključna odrednica spore životne strategije je i, osim ulaganja u partnerske odnose koji su predmet ovog istraživanja,

ulaganje u samog sebe. Metoda prikupljanja ispitanika bila je takva da je zahvatila velik dio ispitanika koji još uvijek studiraju, a takav uzorak potencijalno koristi sporu životnu strategiju više od opće populacije. Taj problem bi se mogao riješiti tako da se u nacrt istraživanja uključi stratificirani uzorak u kojem bi ključ selekcije bio stupanj obrazovanja.

Analize aktorskih i partnerskih efekata na razini koja se bavi specifičnim kategorijama ponašanja zadržavanja partnera polučile su rezultate koji govore u istom smjeru. Drugim riječima, unatoč tome što su neki očekivani efekti izostali, a neki su vrlo slabi, svi dobiveni efekti govore u prilog generalnoj pretpostavci da osobe koje koriste sporiju životnu strategiju koriste i manje ponašanja nanošenja štete kako bi zadržale partnera. Sukladno s tim, dobiven je statistički značajan partnerski efekt partneričine procjene muške životne strategije na ženska ponašanja direktnog čuvanja partnera. Drugim riječima, žene čiji partneri su procijenjeni kao korisnici spore životne strategije ujedno manje koriste ponašanja direktnog čuvanja partnera. Miner, Strratt, i Shackelford (2009) u kategoriju ponašanja direktnog čuvanja partnera ubrajaju ponašanja koja za cilj imaju monopoliziranje partnerovog vremena kako bi ga se spriječilo da se upusti u ponašanja prevare. Shodno tome, logično je da partnerice muškaraca sa sporom životnom strategijom imaju manju potrebu za direktnim čuvanjem partnera, jer i sami muškarci koji više koriste sporu životnu strategiju imaju manju tendenciju prevare. Uz to, ovaj partnerski efekt dobiven je na procjenama partnera, a ne na samoprocjenama, tako da možemo zaključiti da je za to hoće li se osoba upuštati u ponašanja direktnog čuvanja partnera važnija njena percepcija partnerove životne strategije. Pokazalo se i da su interseksualni negativni poticaji pod statistički značajnim utjecajem aktorskih efekata samoprocjene životne strategije žena. Ovaj tip ponašanja zadržavanja partnera kojemu je cilj ukazati na negativne karakteristike potencijalnih kompetitora manje koriste žene sa sporom životnom strategijom. Razlog tome, osim već spomenutog asortativnog uparivanja može biti i taj da žene koje koriste sporiju životnu strategiju shvaćaju vlastitu vrijednost i ne doživljavaju potencijalne kompetitorice kao prijetnju, a ujedno postoji manji nesrazmjer između vrijednosti partnera koji su već u romantičnoj vezi. Miner, Shackelford i Starratt (2009) u svojem istraživanju dobili su da je upravo nesrazmjer između vrijednosti partnera prediktor korištenja uvreda kao visokorizične metode zadržavanja partnerice. Identičan obrazac dobiven je i modelu koji umjesto intraseksualnih negativnih poticaja koristi interseksualne negativne poticaje. Žene čiji su partneri procijenjeni da koriste sporu životnu strategiju ujedno koriste manje interseksualnih negativnih poticaja. Dobiven je i pomalo neočekivan rezultat, odnosno partnerski efekti partnerove procjene

životne strategije muškaraca na javne signale posjedovanja. Drugim riječima, partnerice muškaraca procijenjenih da koriste sporu životnu strategiju pokazuju više javnih signala posjedovanja. Ovakav rezultat je pomalo neočekivan zbog toga što unatoč tome što Pham i Shackelford (2013) svrstavaju javne signale posjedovanja u kategoriju ponašanja davanja koristi, čestice koje opisuju ovu kategoriju potencijalno se mogu interpretirati i na drugačiji način. Pa tako čestice "Poklonio sam svojoj partnerici nakit da se zna da je zauzeta" i "Tražio sam od partnerice da nosi moj prsten" mogu biti interpretirane kao strategija zadržavanja partnera koja se temelji na davanju do znanja drugima da je osoba zauzeta, dok ostale čestice unutar iste kategorije ponašanja potencijalno imaju i komponentu izražavanja privrženosti. Mogućnost različitih interpretacija pojedinih čestica može potencijalno objasniti izostanak aktorskih i partnerskih efekata u analizama koje promatraju utjecaj životne strategije na ponašanja pružanja koristi. Ipak, zbog činjenice da je dobiven statistički značajan partnerski efekt koji govori da partnerice muškaraca procijenjenih da koriste sporiju životnu strategiju pokazuju više javnih signala posjedovanja da se zaključiti da je većina ispitanika čestice iz ove kategorije interpretirala kao iskaze privrženosti, a ne kao ponašanja koja za cilj imaju odbijanje potencijalnih kompetitora. Posljednja skupina čestica koja se ubraja u ponašanja zadržavanja partnera, a ujedno i u kategoriju pružanja koristi, odnosi se na ponašanja koja imaju za cilj povećati partnerovo zadovoljstvo vezom (Pham i Shackelford, 2013). Pokazalo se da strategija životnih puteva ima utjecaj na ova ponašanja pozitivnog poticanja. Specifično, pozitivne poticaje koriste i muškarci i žene koje su partneri procijenili kao korisnike sporije strategije, a uz to pozitivne poticaje više koriste partneri žena koje koriste sporiju životnu strategiju. Ovakav rezultat je u potpunosti očekivan jer su upravo pozitivni poticaji konceptualno najbliži ulaganju resursa u romantične veze, a upravo to je jedna od odrednica spore životne strategije.

U drugom dijelu analiza, onom koji se odnosio na ponašanja preotimanja partnera, također su dobiveni rezultati koji svjedoče o povezanosti životne strategije i romantičnih veza. Zbog specifičnosti upitnika koji je koncipiran tako da se ne računa ukupni rezultat na njemu, analize su rađene na pojedinim česticama. Čestica "Jeste li ikada pokušali privući nekoga tko je tada već bio u ljubavnoj vezi s nekim drugim, da bi s njom ostvarili kratkotrajnu seksualnu vezu" možda najbolje opisuje krađu partnera kao strategiju parenja. Partneri žena koje koriste sporu životnu strategiju su na navedenu česticu odgovarali nižim vrijednostima. Takav rezultat govori u prilog osnovnoj tezi teorije životnih puteva a to je da jedinke koje imaju sporiju životnu strategiju više

resursa ulažu u sebe (Figueredo i sur., 2004). Na taj način povećava se vrijednost te osobe kao potencijalnog partnera i kao rezultat toga njihovi romantični partneri manje traže seksualne avanture izvan svoje primarne veze. Na isti način može se protumačiti i statistički značajan negativan aktorski efekt samoprocjene ženske životne strategije na česticu "Dok ste bili u ljubavnoj vezi, je li ikada itko pokušao odvući Vašeg partnera s namjerom da s njim ostvari kratkotrajnu seksualnu vezu?". Dakle, žene koje koriste sporiju životnu strategiju zbog ulaganja u sebe imaju veću vrijednost u partnerskim odnosima i kao takve doživljavaju manje prijetnji od potencijalnih kompetitorica. I partneri žena koje su procijenjene kao korisnice spore životne strategije na navedenu česticu odgovaraju nižim vrijednostima. Razlozi za ovakav obrazac odgovora trebali bi se pobliže istražiti u narednim istraživanjima. Jedna od mogućnosti je da su muškarci upareni sa ženama koje koriste sporiju životnu strategiju i sami korisnici iste, te onda zbog vlastite vrijednosti ne doživljavaju potencijalne kompetitore kao prijetnju. Čestica "Kada ste bili u ljubavnoj vezi, je li Vas ikada itko pokušao odvući od Vaše ljubavne partnerice s namjerom da s Vama ostvari kratkotrajnu seksualnu vezu?" opisuje pokušaje neke treće osobe da privuče osobu iz para. I ovdje su dobiveni značajni negativni aktorski efekti ženske samoprocjene životne strategije. Uz to dobiveni su i negativni partnerski efekti partnerove procjene žena na muškarce i muškaraca na žene na navedenoj čestici. Objašnjenje aktorskih i partnerskih efekata bi se i u ovom slučaju trebalo pobliže istražiti, no moguće je da je potencijalni razlog partnerskih efekata još jednom povezan s vlastitom doživljenom vrijednosti koja raste zajedno s rezultatom na upitniku životne strategije. Iz rezultata istraživanja čini se da je strategija životnih puteva povezana s ponašanjima preotimanja partnera, no obrazac ove povezanosti trebao bi se u budućim istraživanjima bolje pojasniti. Pokazalo se da upitnik korišten u istraživanju nije u potpunosti adekvatan za njegove potrebe jer se u velikoj mjeri bavi pitanjima uplitanja treće osobe u romantičnu vezu, a to nije bio predmet istraživanja. Buduća istraživanja bi trebala koristiti upitničke mjere koje ispituju frekvenciju prevare u vezama, kao i pokušaje prevare od strane osoba koje su u vezi. Bilo bi korisno koristiti mjeru koja omogućava računanje ukupnog rezultata koji bi ukazivao na učestalost pojave prevare u vezama. Ipak, i pomoću korištenog upitnika dobiveni su neki obrasci koji pokazuju da su ponašanja prevare, bilo da se radi o samoj prevari, pokušajima prevare ili pokušajima od strane treće osobe, pod utjecajem životne strategije i to u smjeru da se osobe koje koriste sporiju životnu strategiju manje upuštaju u takva ponašanja. Prilikom interpretacije ovih nalaza treba imati na umu zajedničku metodu koja potencijalno može biti uzrok dobivenim efektima. Efekti koji su rezultat

zajedničke metode mogli bi se pojaviti u modelima koji koriste samoprocjenu, a imaju statistički značajne aktorske efekte te kod modela koji koriste procjenu partnera, a imaju statistički značajne partnerske efekte. Većina dobivenih aktorskih efekata javlja se upravo u modelima koji koriste samoprocjenu, dok je većina dobivenih partnerskih efekata u modelima koji koriste procjenu partnera. Takav obrazac efekata treba uzeti u obzir prilikom interpretacije dobivenih rezultata. Ipak, za jedan od dobivenih efekata možemo reći da nije rezultat metode prikupljanja podataka. Jedini takav efekt dobiven je kod modela koji u sebi sadrže varijablu zadržavanja partnera. Dobiveno je da partnerova procjena životne strategije žena ima statistički značajan aktorski efekt na ponašanja pružanja koristi.

Buduća istraživanja bi također u svoje nacрте trebala uključiti varijable samoprocjene i procjene partnera jer se na takav način potencijalno može objasniti obrazac efekata životne strategije na detekciju potencijalnih kompetitora. Već je spomenuto da je uzorak skupljan metodom snježne grude i da se u uzorku nalazi velik dio visokoobrazovanih ispitanika. Uz to, selekcijski ključ za ulaženje u istraživanje bilo je trajanje veze od minimalno godinu dana. Zbog visokog obrazovanja i relativno dugog trajanja veze je moguće je da se u uzorku našla veća proporcija ispitanika koji koriste sporu životnu strategiju. Buduća istraživanja trebala bi to kontrolirati tako da usporede uratke ispitanika na upitniku K-mini s nekim drugim, nasumično odabranim uzorkom ispitanika. Već je spomenuto da upitnik korišten za mjerenje ponašanja preotimanja partnera nije u potpunosti adekvatan za potrebe ovog istraživanja te bi buduća istraživanja trebala koristiti upitnik koji omogućava računanje ukupnog rezultata. Povrh toga, mjerni instrument koji bi se koristio za mjerenje ponašanja preotimanja partnera trebao bi pružiti mogućnost mjerenja različitih vrsta motivacije za upuštanje u ponašanja preotimanja partnera. Percepcija potencijalne prijetnje također je jedna od varijabli koja potencijalno može utjecati na ponašanja zadržavanja partnera. Buduća istraživanja trebala bi istražiti kako osobe reagiraju na potencijalne kompetitore, te ovisi li njihova percepcija prijetnje o životnoj strategiji. Neki od dobivenih efekata mogu se objasniti tako da se promatraju iz perspektive odnosa percipirane vrijednosti partnera i osobe. Buduća istraživanja bi iz tog razloga trebala bolje istražiti odnos strategije životnih puteva i vrijednosti koju osoba pridaje sebi. Moguće je da korisnici spore životne strategije zbog većeg ulaganja resursa u vlastiti razvoj percipiraju sebe kao vrijedne partnere te iz tog razloga pridaju manju važnost potencijalnim kompetitorima.

Zaključno, već iz samog teorijskog polazišta da se zaključiti da su ponašanja preotimanja i zadržavanja partnera povezana sa teorijom životnih puteva. Ovim istraživanjem ta pretpostavka je potvrđena unatoč tome što je izostala potvrda nekih hipoteza istraživanja koje se odnose na globalne rezultate na upitniku K-mini. Testiranje teorijskih modela na razini pojedinih kategorija ponašanja koje se ubrajaju u ovaj inventar za ispitivanje ponašanja zadržavanja partnera dobiveni su efekti koji govore u prilog tome da su nanošenje štete i pružanje koristi dvije distinktivne taktike zadržavanja partnera čije korištenje barem djelomično ovisi o životnoj strategiji osobe i njenog partnera. Ako govorimo o ponašanjima preotimanja partnera, tada je bitno napomenuti da u objašnjenje odnosa životne strategije i navedenih ponašanja treba uključiti još neke varijable. Osim već spomenute vrijednosti partnera koja se nameće kao logičan medijator aktorskih i partnerskih efekata životne strategije na ponašanja zadržavanja partnera, treba razmotriti i potencijalnu ulogu varijabli korištenih u istraživanju Olderbaka i Figuereda (2009). Komunikacijski stilovi potencijalno mogu biti nusprodukt određene životne strategije i na taj način utjecati na ponašanja preotimanja i zadržavanja partnera. Provedeno istraživanje je pokazalo da osobe koje koriste sporiju životnu strategiju ujedno koriste i više ponašanja zadržavanja partnera utemeljenih na pružanju koristi. Iz tog razloga je moguće da su osobe koje su uparene s partnerima sa sporijom životnom strategijom zadovoljnije vezom i zbog toga imaju manju tendenciju za potragom seksualnih avantura izvan primarne veze.

5. Zaključak

Aktorski i partnerski efekti dobiveni istraživanjem govore o povezanosti između teorije životnih puteva i ponašanja zadržavanja i preotimanja partnera. Unatoč tome što neke od hipoteza istraživanja nisu potvrđene, testiranje modela na razini pojedinih kategorija ponašanja zadržavanja partnera i pojedinih čestica koje se odnose na ponašanja preotimanja partnera dobiveni su statistički značajni aktorski i partnerski efekti. Korištenje brze ili spore životne strategije ima utjecaj na direktno čuvanje, intraseksualne negativne poticaje, interseksualne negativne poticaje, javne signale posjedovanja i pozitivne poticaje, kao i frekvenciju privlačenja partnera za kratkotrajne seksualne odnose izvan primarne veze. Pojedini efekti su izostali, a neki su slabi, no generalni obrazac odnosa životne strategije i ponašanja zadržavanja partnera je takav da s porastom ponašanja koja se svrstavaju u skupinu spore životne strategije raste upotreba ponašanja zadržavanja partnera koja se temelji na pružanju koristi, a opada ona koja se temelji na nanošenju

štete. Također, osobe koje imaju sporiju životnu strategiju su rjeđe u potrazi za seksualnim partnerima izvan veze. Dobiveni su aktorski i partnerski efekti životne strategije na učestalost uplitanja neke treće osobe u romantičnu vezu. Razlog za dobivanje ovakvih rezultata treba se dodatno pojasniti budućim istraživanjima koja trebaju uključiti varijable poput zadovoljstva vezom, komunikacijskog stila i vrijednosti partnera. Buduća istraživanja bi ujedno trebala proširiti uzorak i osigurati da udio ispitanika koji koriste određenu životnu strategiju bude identičan onom u populaciji, te koristiti upitničku mjeru za ispitivanje ponašanja preotimanja partnera koja dozvoljava bolji uvid u specifična ponašanja preotimanja partnera.

6. Literatura

- Arnocky, S., Sunderani, S. i Vaillancourt, T. (2013). Mate-poaching and mating success in humans. *Journal of Evolutionary Psychology*, *11*, 65–83.
- Buss, D. M. (1988). From Vigilance to Violence: Tactics of Mate Retention in American Undergraduates. *Ethology and Sociobiology*, *9*, 291-317.
- Buss, D.M., Shackelford, T.K. i McKibbin, W.F. (2008). The Mate Retention Inventory – Short Form (MRI-SF). *Personality and Individual Differences*, *44*, 322-334.
- Cook, W. L., i Kenny, D. A. (2005). The Actor–Partner Interdependence Model: A model of bidirectional effects in developmental studies. *International Journal of Behavioral Development*, *29*, 101–109.
- Buss, D. M. (2000). Desires in Human Mating. *Annals of the New York Academy of Sciences* *907*, 39 – 49.
- De Miguel, A., i Buss, D. M. (2011). Mate Retention Tactics in Spain: Personality, Sex Differences, and Relationship Status. *Journal of Personality*, *79*, 563–586.
- Figueredo, A. J., Gladden, P. R., Vasquez, G. i Wolf, P. S. A. (2009). Evolutionary theories of personality. (Ur.) Buss, D. M. ., *Handbook of evolutionary psychology*, (265-274). Hoboken, N.Y.: John Wiley & Sons.
- Figueredo, A. J., Sefcek, J. A., Vasquez, G., Brumbach, B. H., King, J. E., i Jacobs, W. J. (2015). Evolutionary Personality Psychology. *The Handbook of Evolutionary Psychology*, 851–877.
- Figueredo, A.J. Vásquez, G., Brumbach, B. H. i Schneider, S. M . R. (2004). The heritability of life history strategy: The k-factor, covitality, and personality. *Social Biology* *51*, 121-143.
- Figueredo, A. J. Vásquez, G., Brumbach, B. H., Schneider, S. M. R., Sefcek, J. A., Tal, I. R., Hill, D., Wenner, C. J. i Jacobs, W. J. (2006). Consilience and Life History Theory: From genes to brain to reproductive strategy. *Developmental Review*, *26*, 243–275.
- Figueredo, A. J. i Wolf, P. S. A. (2009). Assortative Pairing and Life History Strategy A Cross-Cultural Study. *Human Nature*, *30*, 317-330.

- Fitzpatrick, J., Gereau, A., Lafontaine M-F i Gaudreau, P. (2016). How to Use the Actor-Partner Interdependence Model (APIM) To Estimate Different Dyadic Patterns in MPLUS: A Step-by-Step Tutorial. *The Quantitative Methods for Psychology*, 12, 74-86.
- Guidice, M., Gangestad, S. W. i Kaplan, H. (2015). Life History Theory and Evolutionary Psychology. (Ur.) Crawford C. i Krebs, D., *Foundations of Evolutionary Psychology*. New York: Lawrence Erlbaum Associates.
- Kail, R. V. (2002). *Advances in Child development and behaviour*. New York: Academic Press.
- Kardum, I., Hudek-Knezević, J., Schmitt, D. P., i Grundler, P. (2015). Personality and mate poaching experiences. *Personality and Individual Differences*, 75, 7–12.
- Kenny, D. A. i Cook, W. (1999). Partner effects in relationship research: Conceptual issues, analytic difficulties, and illustrations. *Personal Relationships*, 6, 433–448.
- Kruger, D. J., Wang, X. T., i Wilke, A. (2007). Towards the development of an evolutionarily valid domain-specific risk-taking scale. *Evolutionary Psychology*, 5, 555–568.
- Lound, E. M. i Miller, S. L. (2014). Male Adaptations to Female Ovulation. (Ur.) Weekes-Schackelford, T. A. i Sackelford T. K., *Evolutionary Perspectives on Human Sexual Psychology and Behavior*. New York: Springer.
- McKibbin, W. F. (2014). Evolutionary Psychology and Rape Avoidance. (Ur.) Weekes-Schackelford, T. A. i Sackelford T. K., *Evolutionary Perspectives on Human Sexual Psychology and Behavior*. New York: Springer.
- Miner, E. J., Shackelford, T. K., i Starratt, V. G. (2009). Mate value of romantic partners predicts men's partner-directed verbal insults. *Personality and Individual Differences*, 46, 135–139.
- Miner, E. J., Strratt, V. G. i Shackelford, T. K. (2009). It's Not All about Her: Men's Mate Value and Mate Retention. *Personality and Individual Differences*, 47, 214-218.
- Nettle, D. (2010). Dying young and living fast: variation in life history across English neighborhoods. *Behavioral Ecology*, 21, 387-395.
- Olderbak, S. i Figueredo, A. J. (2009). Predicting romantic relationship satisfaction from life history strategy. *Personality and Individual Differences*, 46, 604–610.

- Quinlan, R. J. (2007). Human parental effort and environmental risk. *Proceedings of the Royal Society B*, 274, 121–125.
- Pazhoohi, F., Jahromi, A. S., i Doyle, J. F. (2016). Mate Retention Tactics Decline with Age of Iranian Men. *Evolutionary Psychological Science*, 2, 165–170.
- Pham, M. N. i Shackelford, T. K. (2013). Oral sex as mate retention behavior. *Personality and Individual Differences*, 55, 185–188.
- Rushton, J. P. (1984). Differential K theory: the sociobiology of individual and group differences. *Person. Ind. Diff.*, 6, 441-452.
- Rushton, J. P. (1985). Differential K Theory and race differences in E and N. *Person. Ind. Diff.*, 6, 669-670.
- Rushton, J. P. (1994). *Race, evolution and behavior: a life history perspective*. New Brunswick: Transaction Books.
- Shackelford, T. K., Goetz, A. T., Buss, D. M., Euler, H. A., i Hoier, S. (2005). When we hurt the ones we love: Predicting violence against women from men's mate retention. *Personal Relationships*, 12, 447–463.
- Schmitt, D. P. i Buss, D. M. (2001). Human mate poaching: Tactics and temptations for infiltrating existing mateships. *Journal of Personality and Social Psychology* 80, 894-917,
- Schmitt, D. P. i sur. (2004). Patterns and Universals of Mate Poaching Across 53 Nations: The Effects of Sex, Culture, and Personality on Romantically Attracting Another Person's Partner. *Journal of Personality and Social Psychology*, 86, 560-584.
- Starratt, V. G. i Alesia, M. N. (2014). Male Adaptations to Retain a Mate. (Ur.) Weekes-Schackelford, T. A. i Sackelford T. K., *Evolutionary Perspectives on Human Sexual Psychology and Behavior*. New York: Springer.
- Stas, L., Kenny, D.A, Mayer, A. i Loeys, T. (2018). Giving Dyadic Data Analysis Away: A User-Friendly App for Actor-Partner Interdependence Models. *Personal Relationships*, 25, 103-119.
- Strassmann, B. I. i Gillespie, B. (2002). Life-history theory, fertility and reproductive success in humans. *Proc Biol Sci*, 269,553-562.

Templer, D. I. (2008). Correlational and factor analytic support for Rushton's differential K life history theory. *Personality and Individual Differences*, 45, 440-444.

Veronica Smith, C., Hadden, B. W., Webster, G. D., Jonason, P. K., Gesselman, A. N. i Crysel, L. C. (2014). Mutually attracted or repulsed? Actor-partner interdependence models of Dark Triad traits and relationship outcomes. *Personality and Individual Differences*, 67, 35-41.

Wang, X. T., Kruger, D. J. i Wilke, A. (2009). Life history variables and risk-taking propensity. *Evolution and Human Behavior*, 30, 77-84.

Welling, L. L. M. i Puts, D. A. (2014). Female Adaptations to Ovulation. (Ur.) Weekes-Schackelford, T. A. i Sackelford T. K., *Evolutionary Perspectives on Human Sexual Psychology and Behavior*. New York: Springer.

Winter, D. G. i Barenbaum, N. B. (1999). History of Modern Personality Theory and Research. (Ur.) Pervin, L. A. i John, O. P. , *Handbook of Personality, Secon Edition:Theory and Research*. New York/London:The Guildford Press.